

ASSOCIACIÓ DE PAGEGOS I RAMADERS DEL PRINCIPAT D'ANDORRA

Memòria d'activitats 2023-2024

Índex

5	Salutació del president
6	Composició de la Junta Directiva
7	Presència en altres comissions
8	Organigrama
10	Tabac
20	Ramaderia
34	La leishmaniosi
36	Cultius
40	Apicultura
52	Abelles

Salutació
del president

Us presentem una edició una mica especial, una revista que agrupa les activitats de l'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra de dos anys seguits: el 2023 i el 2024.

El motiu d'aquest format tan particular neix arran que en el decurs del 2023 van sorgir diversos temes, algun de molt rellevant, que es van resoldre durant els primers mesos del 2024, de manera que vam considerar que no tenia gaire sentit publicar un document amb una informació important que, en el moment de la seva lectura, ja estaria obsoleta.

El principal d'aquests temes és el relatiu a les compensacions que s'havien de derivar d'eventuals atacs al bestiar o a les instal·lacions agropecuàries per part de la fauna salvatge reintroduïda als països veïns, com l'ós o el llop. La presència verificada del primer d'aquests depredadors i la més que segura en el futur del segon, amb tota la problemàtica associada que s'ha pogut constatar en altres zones ramaderes, ha esdevingut un motiu important de preocupació per al sector, raó per la qual s'ha volgut avançar de la manera més sòlida possible per crear un marc de treball que pugui protegir-lo. Per fer-ho, s'han recollit experiències foranes i s'ha treballat molt per proporcionar les màximes garanties per evitar la reducció de l'activitat ramadera o, fins i tot, el seu abandó; una possibilitat que realment amoïna la nostra entitat.

En aquestes pàgines trobareu molts altres temes que també han estat focus d'atenció per a la nostra Associació, com els centrats en el manteniment de la producció actual de tabac –que encara avui representa prop del 75% dels ingressos del sector–, en els reptes sanitaris a què ens hem hagut d'enfrontar tant en l'àmbit vegetal com en l'animal, en la lluita contra els nous enemics de les abelles o en el desenvolupament del marc adequat perquè la possible obertura del país a la producció de cànnabis terapèutic pugui ser realment un complement de futur per a l'agricultura. Com ja vaig dir en el discurs de la Fira Concurs d'Andorra la Vella, l'activitat ramadera i pagesa està lluny de ser una fotografia curiosa o entranyable digna de ser preservada. És un sector econòmic en tota regla, i per això necessita un context apropiat per operar: uns mitjans tècnics competents, una normativa àgil i ajustada, i un capital humà que en garanteixi el funcionament actual i futur. Treballem per donar compliment a aquestes premisses.

Aquesta publicació sempre s'intenta enriquir amb la col·laboració de personatges públics de molts diferents àmbits que ens brinden la seva visió sobre el nostre sector. En aquesta ocasió tenim el plaer de comptar amb l'artista pictòric i escultòric Àngel Calvente que, a través de la seva exposició *Desconnectats*, va plasmar la seva manera de percebre els canvis de comunicació en l'era digital i, el que és més important, la desafecció de la humanitat envers el seu entorn, un aspecte que va recollir magistralment en la seva sèrie «Abelles».

Un cop més, des d'aquestes línies vull agrair la feina de totes les persones que impulsen l'activitat de l'Associació i que fan possible el desenvolupament de les seves tasques, així com el suport d'un ministeri encarregat de l'Agricultura proper, que comprèn les dificultats a què s'enfronta el nostre sector i els beneficis que aporta a la societat.

Desitjant-vos una bona lectura, ens retrobem en aquestes pàgines.

Xavier Coma Gasia

President de l'Associació de
Pagesos i Ramaders d'Andorra

COMPOSICIÓ DE LA JUNTA DIRECTIVA

La Junta Directiva, o Junta de Representants Parroquials, és l'òrgan col·legiat de govern i de gestió de l'Associació, que la representa en públic i en les seves relacions amb tercers, inclosos els poders públics. Està constituïda per tres membres de cadascuna de les set parròquies andorranes i s'escull cada quatre anys amb possibilitat de reelecció dels seus membres. Actualment, i fins a mitjans del 2025, està conformada pels membres següents:

CANILLO

Josep CASAL MANDICÓ
Miquel FONT PUIGCERNAL
Miquel MANDICÓ CASAL

Cal Mas del Cortal
Cal Pirot
Cal Batista

ENCAMP

Jordi BARTUMEU RIBA
Roc TORRES BARÓ
Roger TORRES ORPINELL

Cal Lluís de Mas
Cal Guillem
Cal Tresà

ORDINO

Guillem CAVA ADELLACH
Òscar COMA GONZÀLEZ
Jordi RIBA CASAL

Cal Fijat
Cal Cametes
Cal Nicolau

LA MASSANA

Antoni ANDORRÀ MONTANÉ
Joan BONET ESCANCIANO
Xavier COMA GASIA

Ca l'Aymà
Cal Trenella
Cal Fonta

ANDORRA LA VELLA

Esteve DE PABLO ISERN
Jesús MAESTRE PAL
Esteve TOR ARMENGOL

Cal Closca
Cal Molines
Ca l'Estevet - Ca l'Auvinyà

SANT JULIÀ DE LÒRIA

Meritxell BARÓ CARDET
Joan Albert FARRÉ SANTURÉ
Carles VERDAGUER PUJANTELL

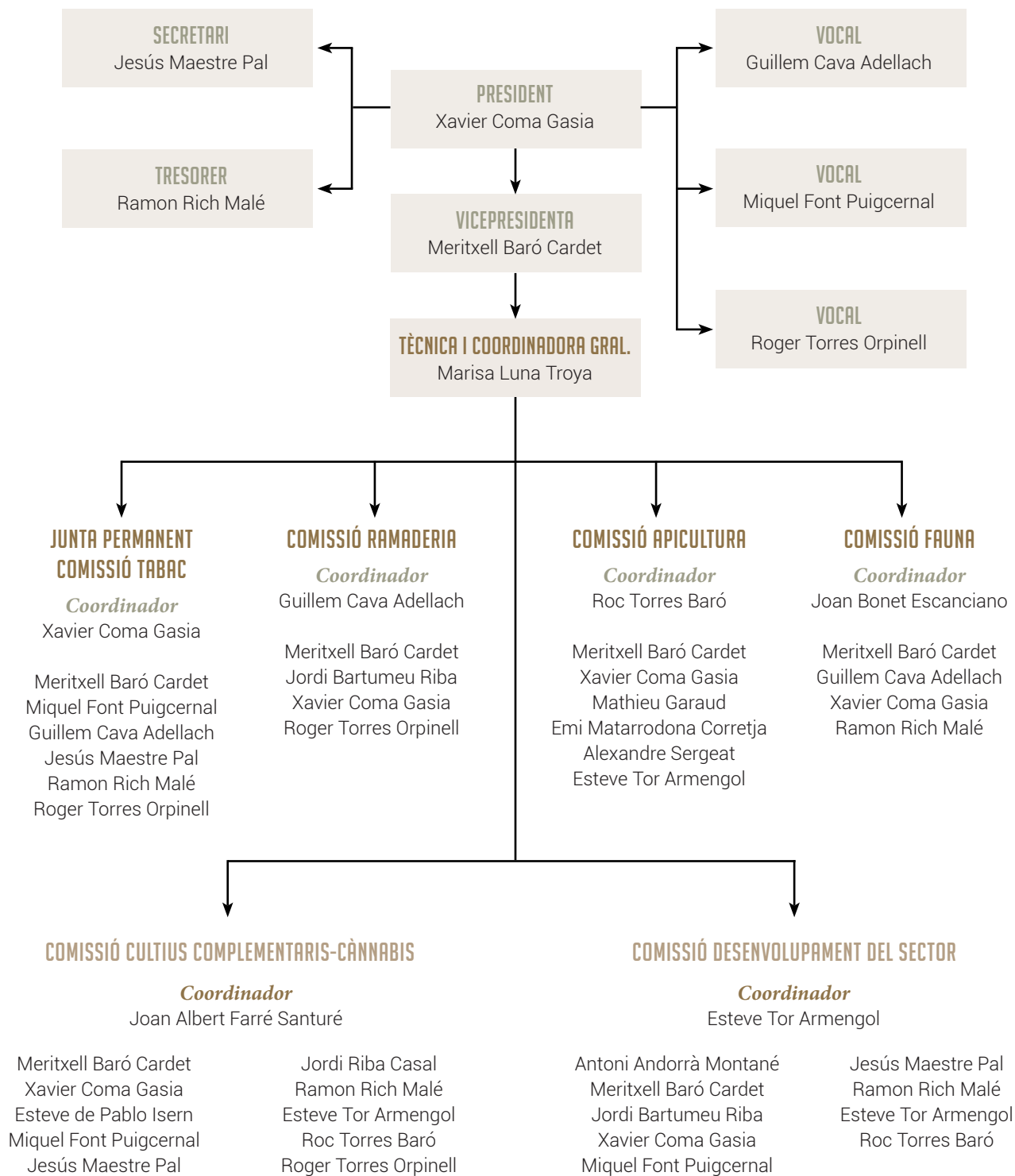
Cortal de Llumeneres
Borda Sabaté
Cal Bringué

ESCALDES- ENGORDANY

Jean-Claude CAMINAL GASET
Ramon RICH MALÉ
Andreu RICH MARTELL

Cal Jaco
Cal Jaumetó
Cal Jaumetó

ORGANIGRAMA

PRESÈNCIA EN ALTRES COMISSIONS

L'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra participa en altres comissions tècniques, com ara les creades d'acord amb l'article 3 de la Llei dels vedats de caça, del 13 d'abril de 2000, amb la funció d'aprovar el pla de gestió del vedat de caça i fer-ne el seguiment. Aquestes comissions són les següents:

- Comissió Tècnica del vedat de caça de Ransol
- Comissió Tècnica del vedat de caça de Sorteny
- Comissió Tècnica del vedat de caça de Xixerella
- Comissió Tècnica del vedat de caça d'Enclar

Els membres de la Junta Directiva que hi assisteixen –substituïts sovint pel president de l'APRA– són, segons les parròquies afectades, els Srs. Joan Bonet Escanciano, Guillem Cava Adellach, Esteve de Pablo Isern, Miquel Font Puigcernal, Roger Torres Orpinell, Ramon Rich Malé i Carles Verdaguer Pujantell. La comissió tècnica de cada vedat de caça es compon, a més, de representants del ministeri responsable de la caça, d'un representant designat pel comú de cada parròquia on se situa el vedat de caça (llevat que el vedat estigui situat en una sola parròquia, cas en què hi haurà dos representants) i de representants de la Federació Andorrana de Caça.

L'APRA aporta també les seves consideracions a la Comissió de Seguiment de la Caça, que té per finalitat elaborar i fer el seguiment de l'aplicació dels plans de caça vigents i analitzar-ne els futurs, i fer el seguiment dels recomptes d'espècies. Ho fa a través del Sr. Joan Bonet Escanciano o, si no pot assistir-hi, del Sr. Josep Casal Mandicó. Aquesta comissió està formada per membres del ministeri responsable de la caça, de la Federació de Caça i de les associacions protectores d'animals i de defensa de la natura.

D'altra banda, l'Associació també està representada pel seu president, el Sr. Xavier Coma Gasia, a la Comissió Tècnica d'Agricultura i Ramaderia, que té per objecte analitzar els plans de millora i els estudis de recerca que es puguin presentar dins l'ajut al foment dels plans de millora i al foment de la recerca i el desenvolupament agrari.

El 28 de febrer de 2019 va entrar en vigor la Llei de conservació del medi natural, de la biodiversitat i del paisatge, que va promoure la creació d'una Comissió de Coordinació i Desenvolupament de l'Estratègia Nacional de la Biodiversitat d'Andorra (CENBA). Aquesta comissió està constituïda per divuit membres, entre els quals hi ha el president de l'Associació o, en cas que no hi pugui assistir, la vicepresidenta.

Finalment, i com a conseqüència de la creació de la Comissió Nacional de Ramaderia i Agricultura com a òrgan consultiu i de coordinació de les actuacions en matèria ramadera i agrícola, tal com disposa la Llei 31/2022 per al desenvolupament i la diversificació dels sectors ramader i agrícola, tres persones representen l'APRA: el seu president, el Sr. Xavier Coma Gasia o, si no hi pot assistir, la vicepresidenta, Sra. Meritxell Baró Cardet; el coordinador de la Comissió de Ramaderia, Sr. Guillem Cava Adellach, i la tècnica de l'entitat, la Sra. Marisa Luna Troya.

TABAC

Tabac

FOTO: MARISA LUNA

Mata de tabac en ple desenvolupament vegetatiu.

La reducció de la quota de tabac al 50%, que va ser la reacció a l'adaptació de la forma de pagament de les collites per part de l'Associació de Fabricants de Productes del Tabac d'Andorra en el context generat per la irrupció de la covid-19, s'ha mantingut fins ara. La demanda d'augment de quota exigida pels fabricants no s'adapta a la realitat del sector tabaquer ni a les seves expectatives de futur, que realment mostren una clara tendència a la baixa. El sector agrícola veu en aquesta reducció, a més, una revaloració del tabac que no havia tingut lloc des de l'any 2007, quan es van reduir les quotes en un 25%, donat que el valor de la collita s'ha mantingut en el mateix import que el que s'havia pactat en els primers contractes signats entre les associacions d'ambdós sectors.

D'altra banda, la malaltia que va colpejar la collita 2020 i que, en principi, no havia mostrat senyals de ressorgiment durant els anys posteriors, s'ha tornat a deixar veure puntualment en alguns camps que no havien estat afectats aleshores. Les sospites que hagi tornat a venir d'un dels proveïdors de planter habituals convida a la reflexió sobre l'exigència de treballar amb varietats resistents al fusarium.

Un contracte permanentment en el punt de mira

El contracte vigent actualment entre les associacions de Pagesos i Ramaders d'Andorra i de Fabricants de Productes del Tabac d'Andorra data de principis del 2019. A partir d'aquest text, la collita de tabac va deixar de tenir un valor totalment supeditat a les importacions per passar a recuperar un valor fix, que podia incrementar-se en funció de les importacions gràcies al pagament de l'anomenada *prima* o *extraquota*, la funció de la qual és la liquidació i regularització final de la collita. Per als pagesos, aquest era un fet just que connectava amb la filosofia inicial de la relació; però aquesta posició no és compartida pels fabricants, que fixen l'atenció en els contractes signats a partir del 1999, moment en què se'n va modificar l'essència.

Aquest tema no està tancat i, sota l'òptica dels fabricants, és una motivació permanent per revisar el contracte signat amb els colliters. Així va tornar a passar a principis del 2024 quan, finalitzat el compromís de compra de les collites de tabac corresponents als anys 2020, 2021 i 2022 que havia blindat el contracte del 2019, van plantejar una nova discussió sobre la compra de la collita 2023.

A banda de l'aspecte exposat, tornaven a posar sobre la taula la necessitat d'incrementar la producció del cultiu de tabac en un petit percentatge que els colliters van valorar, fins i tot, com a acceptable, però que, vist que no tancaven les seves aspiracions d'augmentar-lo de cara a la següent collita, finalment van refusar. Entre els arguments esgrimits per l'Associació de Fabricants de Productes del Tabac d'Andorra tenia un gran pes el fet que les condicions excepcionals mantingudes fins aleshores impliquessin un volum de producció

molt baix en comparació amb les collites tradicionals prèvies a la pandèmia, sense que això hagués afectat el càlcul de l'import total pagat per la collita. L'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra, per la seva banda, argumentava que l'import total pagat per la collita no ha tingut cap augment des del 1999 i que, per tant, són les reduccions de producció ocorregudes l'any 2000, l'any 2007 i la que impera actualment, malgrat que estigui en constant discussió, les que garanteixen la revaloració de la seva feina.

En la negociació, l'Associació de Fabricants de Productes del Tabac d'Andorra exigia també el pagament del valor base de la collita, o de la primera factura rebuda, en tres terminis: un 34% als 30 dies naturals de la finalització de la compra de la collita, un 33% el 31 d'agost i un altre 33% el 30 de novembre del 2024. Finalment es va acceptar el pagament fraccionat per a la collita 2023 i es va decidir continuar plantant la quota de tabac reduïda al 50% per a la collita 2024.

Totes les posicions són comprensibles, però no hem d'oblidar com ha pujat la vida i, per tant, els costos de producció, en els darrers vint-i-cinc anys, especialment amb el canvi de les pessetes als euros i amb els efectes de la pandèmia. Tampoc que el pagament fraccionat suposa una dilació important en el temps a l'hora de recuperar la inversió feta pels pagesos. Perquè el sector productiu pugui afrontar l'esforç que se li exigeix, i que es resumeix en la necessitat de treballar en la millora i en la diversificació de les seves explotacions, és necessari que tinguin un marc de certa estabilitat, i el sector de la manufactura pot ser un bon aliat per aconseguir-la.

La plantació 2023 viu un període de bonança

La sinistralitat general va ser molt baixa per a la collita 2023. Si durant el 2022 es va calcular una afectació del 20%, amb uns 11.169 kg catalogats dintre del grup quatre (el de més afectació segons les condicions d'assegurança que regeixen el cultiu) i 1.021 kg fresats, durant el 2023 aquestes xifres van caure dràsticament. L'afectació de la collita 2023 va baixar al 3%, es van catalogar com a grup quatre únicament 1.118 kg de tabac, i no es va arribar a la fresa en cap cas.

Les principals pedregades, que van tenir lloc entre finals de juny i principis de juliol, van originar molt poques declaracions de sinistre, perquè van ser de poca importància, i això es va traduir en uns percentatges d'afectació del 6% en el cas d'Andorra la Vella, el 5% en el de la Massana i el 3% en el de Sant Julià de Lòria, amb una mitjana total per al país del 3% del cultiu afectat.

D'altra banda, la collita 2023 es va caracteritzar pel diferent estat de maduració que es va poder observar al llarg del territori; en alguns casos, el cultiu es va avançar més del que s'esperava, amb el resultat de plantes de poca envergadura totalment desenvolupades i madures.

FOTO: RAMON RICH

Plantació de tabac a Engordany.

FOTO: RAMON RICH

Fulla de tabac plenament desenvolupada.

QUADRE RESUM DATES PEDREGADA COLLITA 2023									
DATA SINISTRE	TIPUS AFECTACIÓ	PARRÒQUIA							TOTAL
		ANDORRA	CANILLO	ENCAMP	ESC-ENG	MASSANA	ORDINO	SANT JULIÀ	
26/06/2023	PLANTES DECLARADES	11.968						11.218	23.186
	KG GRUP 4 AFECTATS	0						0	0
27/06/2023	PLANTES DECLARADES	23.856						30.073	53.929
	KG GRUP 4 AFECTATS	115						297	412
29/06/2023	PLANTES DECLARADES							8.271	8.271
	KG GRUP 4 AFECTATS							0	0
01/07/2023	PLANTES DECLARADES							3.293	3.293
	KG GRUP 4 AFECTATS							26	26
03/07/2023	PLANTES DECLARADES		1.467			40.268		20.729	62.464
	KG GRUP 4 AFECTATS		0			680		0	680
22/08/2023	PLANTES DECLARADES			7.911					7.911
	KG GRUP 4 AFECTATS			0					0
Total PLANTES DECLARADES		35.824	1.467	7.911		40.268		73.584	159.054
Total KG GRUP 4 AFECTATS		115	0	0		680		323	1.118

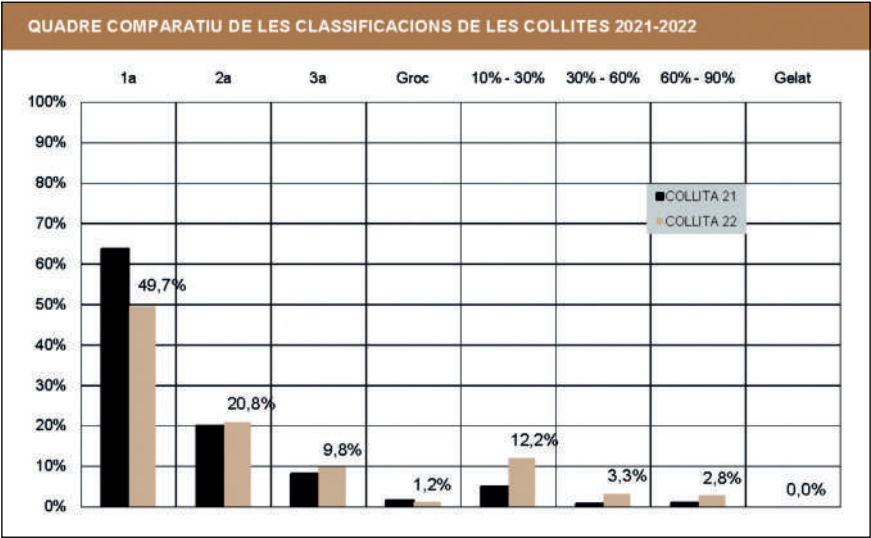
Plantes sobre les quals es va declarar dany per pedregada i quilograms de tabac que finalment han estat avaluats com de la màxima afectació per a cadascun dels sinistres ocorreguts.

El veredict final per a les collites 2022 i 2023

Les collites de tabac 2022 i 2023 es van recollir i classificar a la Borda Mateu del 27 al 31 de març de 2023 i del 18 al 22 de març de 2024, respectivament. Ambdós processos van ser planificats en un horari matinal a instància de l'AFPTA, cosa que va comportar una intensa arribada de vehicles per poder seguir el ritme de classificació exigint.

La classificació de la **collita 2022** va posar de manifest una lleugera caiguda del percentatge catalogat com de primera categoria, que va passar del quasi 64% de la collita 2021 al quasi 50% de la 2022. El tabac decolorat, en canvi, va continuar el tranquil·litzador descens detectat a la collita anterior, amb una baixada d'un quart de punt més.

QUADRE RESUM DE LES DADES REGULARITZADES CORRESPONENTS A LA VENDA DE LA COLLITA 2022									
Classificació tabac	Kg de tabac recollits per parròquia							Totals per categoria	
	Canillo	Encamp	Ordino	La Massana	Andorra la Vella	Sant Julià de Lòria	Escaldes Engordany	Kg	%
1a	1.724,40	6.956,00	2.878,50	9.473,55	10.183,10	25.180,70	3.151,70	59.547,95	49,7%
2a	990,90	5.176,55	3.251,80	4.332,70	2.580,95	7.237,95	1.407,40	24.978,25	20,8%
3a	1.156,60	1.227,85	3.491,55	3.492,95	863,20	1.121,55	449,60	11.803,30	9,8%
Groc	0,00	49,35	255,00	623,60	429,35	47,40	77,70	1.482,40	1,2%
10% - 30%	794,65	1.255,70	3.648,75	1.591,85	696,85	6.334,50	331,45	14.653,75	12,2%
30% - 60%	745,35	0,00	1.723,70	966,90	60,40	453,05	21,90	3.971,30	3,3%
60% - 90%	1.200,70	123,30	156,25	1.712,55	71,05	0,00	130,60	3.394,45	2,8%
Gelat	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,0%
Totals de Kg per parròquia	6.612,60	14.788,75	15.405,55	22.194,10	14.884,90	40.375,15	5.570,35	119.831,40	100,0%
%	5,52	12,34	12,86	18,52	12,42	33,69	4,65	100,00	
% tabac decolorat respecte al total	0,00	0,33	1,66	2,81	2,88	0,12	1,39	1,24	

La **collita 2023**, per la seva banda, va ser qualificada com una de les millors de tots el temps per la persona responsable de la classificació, el Sr. Toni Servat, ja que va superar amb escreix la collita anterior. El tabac qualificat de primera va arribar al 73%, mentre que en la collita 2022 havia estat d'un

gens menyspreable 50%, i el tabac classificat com a pedregat en qualsevol de les seves categories va ser del 3,1%. El tabac decolorat, per la seva banda, va baixar de l'1,24% de la collita 2022 al 0,19%, i va ser inexistent a les parròquies de Canillo, Encamp, Andorra la Vella i Escaldes-Engordany.

QUADRE RESUM DE LES DADES REGULARITZADES CORRESPONENTS A LA VENDA DE LA COLLITA 2023									
Classificació tabac	Kg de tabac recollits per parròquia							Totals per categoria	
	Canillo	Encamp	Ordino	La Massana	Andorra la Vella	Sant Julià de Lòria	Escaldes Engordany	Kg	%
1a	4.548,90	8.284,25	12.327,97	15.615,10	11.141,55	32.962,80	4.305,70	89.186,27	73,2%
2a	1.844,50	3.344,80	2.594,50	3.705,10	3.287,30	6.031,55	898,90	21.706,65	17,8%
3a	586,60	1.127,70	577,20	2.693,00	419,85	993,70	418,10	6.816,15	5,6%
Groc	0,00	0,00	23,30	124,90	0,00	79,00	0,00	227,20	0,2%
10% - 30%	881,30	1.651,20	68,30	531,60	21,80	125,50	0,00	3.279,70	2,7%
30% - 60%	20,50	311,80	0,00	99,90	11,90	100,60	0,00	544,70	0,4%
60% - 90%	0,00	68,20	0,00	0,00	0,00	80,15	0,00	148,35	0,1%
Gelat	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,0%
Totals de Kg per parròquia	7.881,80	14.787,95	15.591,27	22.769,60	14.882,40	40.373,30	5.622,70	121.909,02	100,0%
%	6,47	12,13	12,79	18,68	12,21	33,12	4,61	100,00	
% tabac decolorat respecte al total	0,00	0,00	0,15	0,55	0,00	0,20	0,00	0,19	

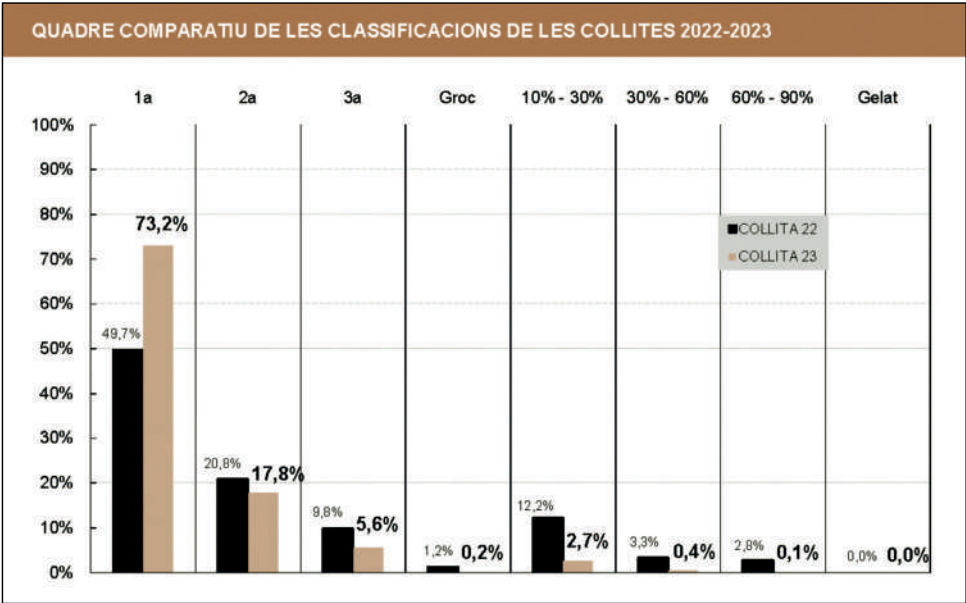

FOTO: RAMON RICH

Mates de tabac assecades.

FOTO: RAMON RICH

Fardells de tabac en espera de ser venuts.

El retorn d'un enemic misteriós

Pràcticament el 74% de la collita de tabac 2020 es va veure afectada per un problema que va originar la pèrdua de nombroses plantes. La simptomatologia es va concretar en plantes que no mostraven el seu màxim potencial vegetatiu, que tenien un desenvolupament radicular molt reduït, que presentaven l'esgrogueïment d'algunes fulles i el posterior assecament del brot principal, i que presentaven danys vasculars al nivell del coll de la planta.

Les anàlisis de l'Institut de Recerca i Tecnologia Agroalimentàries de la Generalitat de Catalunya van posar en relleu la presència de *Fusarium oxysporum* (fusariosi vascular) i *Fusarium solani* (podridura d'arrels), però no van concloure que fossin els causants únics de la patologia, sinó que hi podia intervenir una combinació de factors. L'apreciació general va ser que aquests patògens havien arribat amb el planter, un fet que es va tornar a repetir a la collita 2022, però que va poder ser afrontat de manera ràpida amb la replantació de plantes sanes.

La collita 2023, en principi, no va mostrar cap símptoma d'aquesta afecció, però sí la plantació del 2024, tot i que sense les conseqüències devastadores de la collita 2020. Com que no es va tractar, per tant, d'un problema generalitzat, la recomanació als pocs colliters que van informar d'anomalies va ser que contactessin directament amb el seu proveïdor. Tanmateix, l'Associació va vigilar la situació per si s'agreujava i s'ampliava a la resta de la plantació, moment en què es podrien activar les mesures de compensació extraordinàries que s'havien posat en marxa quatre anys abans.

Les fusariosis són malalties provocades per fongs descomponedors del gènere *Fusarium*. En concret, la fusariosi vascular té una àmplia distribució per Espanya. Es caracteritza per l'esgrogueïment i la dessecació principalment d'un costat de la fulla i, més endavant, de la planta. A més a més, pot deformar les fulles joves i els brots. També és habi-

FOTO: IRTA

Escàs desenvolupament radicular. Un altre símptoma de la fusariosi.

tual veure els vasos conductors enfosquits en fer un tall transversal a l'altura del coll de la planta.

Davant d'aquestes eventualitats, es fa necessari tornar a recordar la recomanació de treballar amb varietats no susceptibles a aquesta patologia, una garantia que s'hauria d'exigir als proveïdors del planter, a més de les mesures de prevenció que cal seguir per evitar-ne l'aparició i la difusió i que ja van ser informades el 2020. Entre les principals mesures de prevenció hi ha:

1. La contenció en l'adob amb fems per tal d'evitar desequilibris dels nutrients al sòl.
2. La no compactació del terreny per garantir un bon drenatge i evitar l'acumulació de bassals d'aigua.
3. La rotació dels cultius.
4. L'eliminació de plantes hostes de nematodes fitopatògens (microorganismes amb forma de cuc que formen part de la fauna del terra i que s'alimenten de les plantes) per trencar el seu cicle biològic, atès que són una via de transmissió del fong a través de les picades que fan sobre les arrels. En aquest sentit, no es tracta d'erradicar-les sistemàticament, sinó de mantenir les densitats adequades, especialment en el cas de l'amarant (*Amaranthus spp*), la dent de lleó (*Taraxacum officinale*), la mostassa borda (*Sinapis alba*) i la verdolaga (*Portulaca oleracea*).

Entre les principals mesures de contenció, destaquen les que detallem a continuació:

1. La utilització de substàncies que promoguin l'arrelament de les plantes.
2. El manteniment d'un reg adequat per evitar situacions d'estrès hídric.
3. La neteja de la maquinària i de les eines utilitzades entre parcel·les per evitar la difusió de la malaltia.
4. La destrucció higiènica de les restes de la collita immediatament després de la recol·lecció, en cas d'haver estat detectada. És a dir, la retirada del camp i, per tant, la no in-

corporació al terreny, per evitar l'acumulació d'espores de resistència al sòl, que poden ser actives durant uns quants anys.

Com és habitual, el seguiment d'un bon maneig és clau.

FOTO: MARISA LUNA

Estrenyiment del coll en una planta de tabac.
Un dels símptomes de la fusariosi.

El dia que va canviar tota una collita

La primavera i la primera meitat de l'estiu del 2024 es van mostrar benvolents amb el cultiu del tabac. Abans d'iniciar-se el període de cobertura (22 de juny), ja havien caigut les primeres pedregades, però el fet que les plantes de tabac fossin molt petites va minimitzar-ne l'impacte. Posteriorment, els cultius van viure una tranquil·litant contenció climàtica. Si més no, fins al fatídic divendres 2 d'agost.

Aquest dia ho va canviar tot. La pedregada, que no va ser d'una gran intensitat, però sí d'una durada extraordinària (de més de trenta minuts en alguns indrets), amb pedra de gran calibre, va tenir una important afectació en els cultius de tabac amb un resultat devastador en algunes parcel·les. Pràcticament tot el país va quedar molt afectat, excepte Canillo i les zones per sobre d'Ordino i de la Massana. Van quedar especialment danyades les poblacions de Vila a Encamp; Escàs i Sispony a la Massana; la Comella i el mateix centre a Andorra la Vella; Aixirivall, Fontaneda i a tocar de la carretera general a Sant Julià, i Engolasters i el nucli d'Engordany a Escaldes-Engordany.

A partir d'aquest moment es van haver de posar tots els mitjans per valorar ràpidament els danys causats.

La diferent gravetat de l'incident meteorològic sobre les parcel·les i la recollida imminent d'alguns cultius van ser els factors determinants al moment de prioritzar les visites dels pèrits per arribar a una planificació de treball ajustada a les necessitats dels colliters.

La declaració de pedra s'havia fet sobre pràcticament la meitat del tabac plantat al país, en concret el 48,62%, que es va repartir de la manera següent: Encamp 80,58%, Escaldes-Engordany 76,97%, Andorra la Vella 74,11%, La Massana 63,02%, Sant Julià de Lòria 36,14%, Ordino 18,50% i Canillo 2,12%.

Es van haver de visitar 193 camps de tabac sinistrats, amb el resultat de 575.350 plantes peritades, de les quals 320.093 van ser considerades danyades en la pitjor de les categories. És a dir, del 100% de plantes afectades per la pedra, el 55,63% van mostrar una afectació molt important, amb el trencament del nervi central de les fulles i una pèrdua de massa foliar superior al 50%. Aquest fet va conduir en prop del 20% dels casos a la destrucció del cultiu. El percentatge de destrucció de plantes va baixar, però, al 9,58% quan es va relacionar amb el total de la plantació.

QUADRE RESUM DATES PEDREGADA COLLITA 2024									
DATA SINISTRE	TIPUS AFECTACIÓ	PARRÒQUIA							TOTAL
		ANDORRA	CANILLO	ENCAMP	ESC-ENG	MASSANA	ORDINO	SANT JULIÀ	
06/07/2024	PLANTES DECLARADES							18.350	18.350
	KG GRUP 4 AFECTATS							63	63
02/08/2024	PLANTES DECLARADES	110.319	1.678	120.095	43.287	142.771	28.870	155.516	602.536
	KG GRUP 4 AFECTATS	5.616	0	8.401	3.478	9.031	124	5.853	32.503
Total PLANTES DECLARADES		110.319	1.678	120.095	43.287	142.771	28.870	173.866	620.886
Total KG GRUP 4 AFECTATS		5.616	0	8.401	3.478	9.031	124	5.916	32.565

Plantes sobre les quals es va declarar dany per pedregada i quilograms de tabac que finalment han estat avaluats com de la màxima afectació per a cadascun dels sinistres ocorreguts.

FOTO: MARISA LUNA

Mata de tabac danyada per la pedra.

D'altra banda, l'agost del 2024 va ser declarat el més càlid des del 1950 després del seu equivalent al 2023, segons les dades publicades per Acció Climàtica i basant-se en l'estació central de FEDA. Es van registrar 28 dies d'estiu, que són aquells en què la temperatura és superior als 25 °C; el dia més càlid va ser el dissabte 10, quan es va arribar als 35,5 °C al Roc de Sant Pere. Aquesta circumstància va portar els pagesos a estar especialment atents a proporcionar l'aigua suficient als seus cultius.

El control de plantació com a garantia de bones pràctiques

Abans de la data de la terrible pedregada, la plantació de la collita de tabac 2024 havia estat objecte d'una auditoria, tal com ja s'havia fet sobre la del 2021. Mitjançant aquest control es pretén garantir l'observança de les exigències del contracte signat entre colliters i fabricants i les recollides en el Reglament sobre les quotes del tabac, així com la correspondència completa entre les dades proporcionades durant les declaracions de plantació del tabac, ja sigui al despatx o a través de l'espai client de la pàgina web de l'APRA, i les dades recollides sobre el terreny.

Aquesta vegada, però, el control no es va fer sobre el total de les parcel·les declarades, sinó sobre una mostra representativa del conjunt del territori a partir de la selecció aleatòria de 25 parcel·les i atenent al criteri següent:

CANILLO	ENCAMP	ORDINO	LA MASSANA
3	4	4	4
ANDORRA LA VELLA	SANT JULIÀ DE LÒRIA	ESCALDES-ENGORDANY	
3	5	2	

Es va encarregar el treball un cop més a l'empresa d'enginyeria ambiental Ambiotec M&S SLU, que es va responsabilitzar d'escollir a l'atzar una sèrie de números vinculats a declaracions concretes que no estaven a la seva disposició. Per a la selecció d'aquests números, l'empresa d'enginyeria ambiental va fer servir una aplicació en línia.

Una vegada va disposar de la informació, Ambiotec va poder fer el treball de camp, comprovant la veracitat de les dades reals respecte a les declarades, com ara el nombre de plantes existents, el marc de plantació utilitzat i la localització exacta de la parcel·la. L'informe derivat d'aquest treball va deixar constància de la correcció de totes les declaracions, sense que es detectés cap tipus d'incident.

FOTO: RAMON RICH

Tabac en flor.

L'APRA compta amb un nou expert per valorar els sinistres

Durant el 2024 es va incorporar un nou pèrit del tabac en substitució del veterà Sr. Jean Salesses, que es va retirar definitivament després d'acompanyar l'Associació des de la creació de l'assegurança solidària per al cultiu del tabac. Per cobrir el seu lloc es va contractar el Sr. François Déprez, antic tècnic agrícola de la cooperativa de Montauban i actualment alcalde de la població Saint-Élix-le-Château. Des del 2019, l'equip tècnic ja comptava amb l'experiència del Sr. Michel Earl Jamme en substitució de l'estimat i desaparegut Laurent Amalric.

L'Associació de Pagesos i Ramaders agraeix tota la dedicació que el Sr. Jean Salesses, juntament amb tots els companys que l'han anat acompanyant al llarg del temps, ha mostrat des d'un inici, i valora que hagi desenvolupat la seva tasca de manera responsable i professional en les llargues jornades de peritatges a les quals ha hagut de fer front. Li desitgem ara l'etapa més plaent possible després de la seva llarga carrera professional.

Vaques brunes a la muntanya.

Ramaderia

Els possibles atacs d'espècies catalogades en perill d'extinció o extingides, com l'ós o el llop, plantegen un nou repte al sector que s'ha volgut mitigar amb la publicació d'un reglament de compensació específic. Els seus eventuais futurs danys s'afegiran, però, a d'altres de ja causats per espècies més habituals i que no compten encara amb una indemnització per part de l'Administració, cosa que tensa encara més l'activitat ramadera. S'ha de confiar que el fàcil accés als espais naturals de la població i dels visitants –un argument d'atracció turística constantment esgrimit– eviti la presència permanent d'aquests nous depredadors, si més no en les zones més concorregudes.

Les amenaces provocades per éssers vius no són, però, les úniques a què s'enfronta l'agricultura i la ramaderia. Els extrems climàtics són una contínua espasa de Dàmocles. La falta de pluviometria durant els anys 2022 i 2023 va esperonar el Govern a prendre mesures per no penalitzar la importació de fenc d'alfals o d'herba que no es va poder produir al país. El sector s'ha sentit escoltat i acompanyat per un ministeri receptiu a les seves necessitats i reptes.

Mesures contra la sequera que es van haver de dilatar en el temps

La sequera iniciada durant el 2022 va provocar una disminució de la producció farratgera tant als prats de dall com als peixeders. La possibilitat de comprometre l'alimentació del bestiar en els mesos d'establació va conduir el Govern a prendre accions per pal·liar-ne els efectes, que van consistir en la publicació del Decret 438/2022, del 26 d'octubre de 2022, pel qual s'estableixen mesures específiques, de caràcter excepcional, per pal·liar la disminució de la producció farratgera causada pels efectes climàtics. Aquestes mesures permetien importar fenc d'alfals o d'herba fins a l'1 d'abril del 2023 sense la deducció indicada al Decret de 20 de febrer de 2002 relatiu als imports de càlcul per als ajuts al foment de pràctiques ramaderes tradicionals de muntanya, al dall dels prats i a la producció de productes de qualitat controlada.

La sequera, però, es va allargar també durant l'any següent, per la qual cosa un nou decret, el 137/2023, va veure la llum el 29 de març del 2023, mitjançant el qual les mesures específiques van ampliar-se fins a l'1 de desembre d'aquell any.

En principi, no es van necessitar més accions. La pluviometria del 2024 va recuperar bastant la situació i es

va situar molt per sobre de la de l'any anterior. Durant la primavera es van registrar 366 mm a l'estació central de FEDA, al nord del país, mentre que l'any anterior n'havien caigut 210. Les xifres de març i maig van ser quatre vegades superiors, mentre que les d'abril, dues vegades. El mes que va trencar la tendència i va quedar per sota va ser el juny, quan les precipitacions van ser la meitat de les del 2023, un fet que els pagesos van agrair perquè així no es complicava tant el moment de la plantació del tabac. De mitjana es van recollir, en els primers deu mesos de l'any, al voltant de 200 litres per metre quadrat, més que els que van caure durant tot el 2023, i es van viure episodis de pluja intensos al mes d'octubre. El risc de sequera va ser, doncs, descartat, malgrat que la pluja és variable en el temps i en l'espai, i pot ser molt irregular d'unes zones a altres.

Pel que fa a la temperatura, l'estiu 2024 es va preveure càlid, com ha estat, però es va veure suavitzat per les freqüents pluges. Ha estat calorós especialment l'agost, malgrat que no tant com el del 2023, que se situa entre els més càlids des del 1950. La tendència de les temperatures és clarament a l'alça des de fa uns anys, igual que la presència de fenòmens extrems (precipitació intensa, sequera, fort vent...). És l'efecte del canvi climàtic del qual estem sent testimonis.

FOTOS: RAMON RICH

El manteniment dels recs és una mesura estratègica per garantir l'aigua.

S'inicia una nova era per a la ramaderia

També va ser al 2022 que el Govern va promoure la primera de les reunions amb l'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra per arribar al text relatiu a la compensació de danys i perjudicis causats a l'agricultura i la ramaderia per les espècies de fauna protegides amb grau igual o superior a «en perill d'extinció», uns treballs que van durar dos anys i que van culminar el 22 de maig de 2024 amb l'aprovació del Decret 216/2024. Aquest grau fa referència a les espècies extingides com el llop o el linx, o en perill d'extinció com l'àguila daurada, l'àguila calçada, l'òliba, el gat fer, el turó i l'ós bru, i, per tant, difícils de veure en territori andorrà. El 28 de maig es va presentar en roda de premsa el reglament, i el 4 de juny es va enviar una carta a tots els associats amb els punts més destacats.

Des del primer moment, l'Associació es va concentrar a poder disposar de la informació adequada i en el temps correcte per prendre les mesures preventives necessàries per evitar el possible atac a un animal de renda, i que, en cas que es produís, es veiés compensat de manera digna i suficient per no posar en risc el futur de la ramaderia.

Per donar compliment al primer objectiu, l'atenció es va centrar en el Protocol d'actuació en cas de presència d'un gran carnívor a Andorra, un document que havien treballat el Departament de Medi Ambient i Sostenibilitat, el Departament d'Agricultura i el Cos de Banders. L'APRA va participar en la seva validació, consensuant que el

seu president i els ramaders (que inclouen, per descomptat, els apicultors) de la zona on s'hagués detectat la presència d'un animal potencialment perillós fossin informats en la segona fase del protocol, és a dir, en el moment que el Cos de Banders verificqués la presència del depredador i abans de les setanta-dues hores de la seva permanència al territori. L'objectiu d'aquesta notificació no és cap altre que rebre indicacions sobre les mesures preventives que cal seguir.

Per donar compliment al segon objectiu, les indemnitzacions es van calcular de manera que incloguessin, a banda dels possibles danys directes, altres d'indirectes més difícilment demostrables, però igualment reals.

La base de les indemnitzacions consignades al reglament va passar per diferents etapes. Finalment es van acceptar les previstes al Fons de compensació del bestiar en la seva modalitat avançada, amb l'aplicació de diferents factors de compensació en funció de l'espècie i el tipus de sinistre. En el cas d'animals desapareguts, és necessària, com és natural, la verificació de la presència del depredador mitjançant els indicis corresponents. En aquest debat, el Govern no va considerar convenient indemnitzar un animal mort sobre la base de la factura, quan aquesta pogués existir; aquesta posició es va justificar amb l'argument que s'allargaria el temps de resposta i es complicaria el procés, mentre que el que es pretén és dotar el sector d'una eina àgil.

Tipologia de dany i espècie animal	Animal ferit		Animal mort o desaparegut*	
	Bovins i equins	Ovins i caprins	Bovins i equins	Ovins i caprins
Factor multiplicador	1,5	2	2,5	3

* Amb verificació de la presència del depredador.

FOTO: JORDI NICOLAU-BIOCOM

Cavalls a la capçalera de la vall del Comapedrosa.

Pel que fa a les espècies no tractades en el Fons de compensació del bestiar, el reglament preveu indemnitzar amb el valor de reposició sobre la base de la factura l'aviram o el conillam, i amb 400 € en el cas d'una arna malmesa, independentment del moment de la temporada.

El text normatiu afegeix altres compensacions addicionals en funció dels diferents casos particulars:

- a) El cost de retirada de l'animal ferit fins a l'explotació ramadera o del cadàver fins a CTRASA.
- b) Les despeses dels actes d'atenció veterinària i el cost dels medicaments.
- c) El cost de la pèrdua de productivitat en cas que es produeixin avortaments o que es detecti infertilitat, calculat segons el valor de la indemnització en el supòsit de «mort al naixement» del Fons de compensació de bestiar i fins a dos cicles productius.

- d) El cost de l'establació dels animals afectats, que comporta l'alimentació més l'ajut diari de l'època d'hivern a les pràctiques ramaderes tradicionals, si escau.
- e) L'ajut a les pràctiques ramaderes tradicionals a què hauria tingut dret l'animal mort o desaparegut fins al 30 de novembre de l'any, si escau.
- f) La compensació com a «animal mort» en cas que l'animal ferit acabi morint o hagi de ser sacrificat en els noranta dies següents a l'incident.

D'altra banda, per als gossos de guarda o de treball morts es planteja una compensació de 1.800 € i la compensació addicional prevista al punt a), i per als gossos ferits, l'aplicació dels punts a) i b), sempre que es presenti prèviament la factura, i f).

Finalment, el material danyat es preveu que sigui indemnitzat amb el seu valor de reposició després de la presentació prèvia de la factura.

FOTO: XAVIER COMA

Gos de muntanya dels Pirineus.

Entre les mesures preventives, el reglament preveu l'assumpció per part de l'Administració del transport dels animals a un lloc segur davant la presència d'un gran carnívor, així com el cost de l'alimentació i l'ajut diari durant l'establació, tenint en compte l'ajut de pràctiques ramaderes tradicional per a l'època d'hivern. També es preveuen altres accions per protegir el bestiar davant la presència reiterada de depredadors, com ara la instal·lació de pastors elèctrics, la tinença de gossos de treball adequats, i altres que es considerin oportunes, com l'orientada al control del moviment dels ramats.

Els sistemes de geolocalització són una eina eficaç en aquest sentit, tal com s'ha pogut constatar en les zones dels països veïns on hi ha un historial d'atacs, ja que permet localitzar els animals que s'han de protegir i estudiar els sinistres ocorreguts a partir del comportament enregistrat. Amb aquesta finalitat, el Govern preveu subvencionar la compra i/o el manteniment de collars localitzadors en uns termes i ràtios que encara s'han de definir, a més a més del treball per facilitar la cobertura d'aquests sistemes a tot el territori.

FOTO: ESTEVE DE PABLO

Cria de cabirol recollida a la zona d'Arinsal (la Massana).

Pel que fa a la declaració de danys, és important saber que, arribat el cas, es tenen 24 hores després del coneixement de l'atac per avisar el ministeri encarregat de la fauna o el Cos de Banders. Si s'és beneficiari d'una pòlissa del Fons de compensació del bestiar, també l'APRA, ja que el reglament aprovat preveu l'avaluació dels danys per part d'un segon perit per a tots els ramaders subscrits a aquesta assegurança. Existeix igualment la possibilitat de nomenar un tercer perit si així ho volgués el ramader afectat; en aquest cas, però, el cost aniria al seu càrrec.

En cas de detectar l'atac d'una de les espècies de fauna protegides, el text exigeix prendre una sèrie de precaucions per evitar l'alteració de les proves i facilitar la investigació:

- No desplaçar ni alterar les restes dels danys o els animals sinistrats.
- Protegir les restes o els animals sinistrats de la fauna necròfaga i de la meteorologia.
- Acompanyar els tècnics i col·laborar amb ells durant el peritatge.
- Col·laborar en la identificació de l'animal sinistrat.

Encara queden per polir alguns aspectes sobre els quals hi ha una verdadera voluntat de treball, però es considera que el reglament és un bon document de partida que dona resposta als neguits del sector davant d'aquesta nova amenaça.

En relació precisament al seguiment de l'ós, la reunió amb el ministre de Medi Ambient, Agricultura i Sostenibilitat el dia 8 d'octubre de 2024 va permetre conèixer de primera mà els resultats. Fins al dia de la presentació, s'havia constatat la presència de vuit exemplars al país, dels quals, si bé no es podia assegurar la permanència constant, sí que es podia afirmar la incorporació del terreny andorrà al seu territori habitual. D'aquests vuit exemplars, sis havien estat identificats com a mascles, un com a femella i la cria, d'un any i mig, encara estava per determinar. La identificació dels exemplars en cadascuna de les deteccions es fa gràcies a l'anàlisi del pèl recollit. De moment, la interacció amb la ramaderia sembla haver estat nul·la, una afirmació que no és possible fer als països veïns.

L'ós ja fa dies que es mou pel territori andorrà, tal com ho testimonien les observacions dels tècnics de Medi Ambient i d'alguns ciutadans. Pel que fa al llop, la seva presència està confirmada en territori català des de l'any 2000, si bé fins ara solament s'han detectat mascles solitaris que ja han començat a protagonitzar els primers atacs a ramats, i s'està en espera de detectar les primeres camades. La situació general a la resta d'Espanya, i en especial a les comunitats on el llop havia tingut una presència important, és diferent. L'augment d'un 26% de la població des de l'any 2014 ha comportat 8.000 atacs anuals a ramats extensius, amb 10.000 caps afectats, segons les dades de l'informe que la Fundación Artemisan ha elaborat i presentat a la Comissió Europea. El debat és sobre la taula i, com sempre, el tan necessari equilibri és un estat ideal a vegades difícil d'aconseguir.

L'amenaça de la llengua blava

No tots els enemics de la ramaderia són tan visibles com els grans depredadors. Alguns són microscòpics i els transmeten éssers molt més discrets. Un d'aquests enemics és un virus del gènere *Orbivirus*, que provoca l'anomenada malaltia de la llengua blava o febre catarral ovina, disseminada per algunes espècies de mosquit del gènere *Culicoides*. És una malaltia de declaració obligatòria a la Unió Europea i a l'Organització Mundial de la Sanitat Animal.

La malaltia de la llengua blava es manifesta de manera més o menys severa segons el serotip que estigui circulant (classificació en funció dels antígens o substàncies presents a la superfície del virus que provoquen una resposta immunitària), i afecta especialment l'espècie ovina i, en segon terme, la caprina i la bovina, malgrat que també pot afectar espècies de rumugants de la fauna silvestre, com els muflons o els cérvols. No sembla tenir cap incidència en els equins, ni tampoc es veu compromesa la qualitat sanitària de la carn ni d'altres productes destinats al consum provinents d'animals malalts.

La malaltia pot ser asimptomàtica o presentar una sèrie de símptomes variables segons el serotip del virus implicat, l'espècie afectada i l'estat de salut de cada animal. En els ovins altament susceptibles, la mortalitat pot arribar al 70%, si bé la mitjana se situa entre un 20 i un 30%.

Catalunya va declarar el 10 de juny de 2024 el primer focus de llengua blava des de l'any 2009. Un cop aplicades les mesures de restricció, els animals podien sortir del seu territori sempre que estiguessin vacunats i haguessin passat els dies necessaris per a la seva immunització, o bé haguessin estat desinsectats i haguessin donat negatiu en una anàlisi PCR catorze dies després del tractament. Malgrat això, i veient la progressió de les comarques afectades pel brot (cada cop de més altura), el Govern d'Andorra va acor-

FOTO: XAVIER COMA

Secreció nasal abundant com a simptomatologia de la malaltia de la llengua blava.

dar amb el sector la vacunació general de tots els ovins del país –l'espècie a la qual pot arribar a provocar més sovint la mort– a mitjans de juliol, i, a continuació, dels bovins. Atès que la fauna salvatge podia ser un reservori de la malaltia, convenia protegir activament la domèstica.

La campanya dels bovins no va ser fàcil, perquè va necessitar dues dosis espaiades vint-i-un dies per seguir la posologia exigida, més vint-i-un dies més d'immunització, mentre que els ovins només en necessiten una i trenta-nou dies. Un altre factor que va dificultar la vacunació va ser que els animals eren a la muntanya.

En el cas dels bovins, doncs, la campanya es va dilatar en el temps segons la parròquia. El bestiar situat a Canillo, Encamp i la Massana va iniciar el tractament la segona quinzena de juliol, mentre que les parròquies d'Ordino i Sant Julià van necessitar més temps per reunir-se i posar-se d'acord. Ordino va vacunar amb la primera dosi durant el canvi de muntanya d'Arcalís a Sorteny el 15 d'agost. Pel que

FOTO: XAVIER COMA

Vaca amb les mamelles molt inflamades com a conseqüència de la malaltia de la llengua blava.

fa a la parròquia de Sant Julià, en el moment del plantejament de l'actuació el bestiar era a Perafita; els ramaders responsables de la muntanya van apostar per la vacunació a la tornada argumentant que, si bé la primera dosi es podia posar en desplaçar els animals a la collada de la Maiana, la segona dosi no es podria fer vint-i-un dies després en aquest mateix indret, per manca d'herba suficient per mantenir el bestiar a la zona tant de temps i, per tant, s'hauria de fer al pla de l'Ingla, on la seva dispersió ja no permetria la vacunació. El resultat de les anàlisis de PCR, considerades com el millor i més eficaç mètode d'identificació de moltes malalties infeccioses (el nivell de proteïna C reactiva en sang informa sobre la inflamació del cos), realitzades per l'Administració va accelerar la vacunació. Finalment, tant la primera dosi, que es va administrar el 29 d'agost, com la segona, el 24 de setembre, es van posar al pla de l'Ingla.

El Departament d'Agricultura i Ramaderia havia enviat prèviament a tots els ramaders i administracions comunals una circular informativa en

què es detallaven els símptomes de la malaltia, la forma d'aplicació i els beneficis de la vacunació, i les mesures que calia prendre per evitar la propagació del seu vector. Els mosquits es contaminen en ingerir la sang d'animals infectats i són necessaris per a la transmissió de la malaltia, que no es produeix per simple contacte. Entre les mesures recomanades per reduir la població de mosquits *Culicoides* hi ha les següents:

- La desinsectació individualitzada de tots els animals.
- La desinsectació de les corts i dels vehicles de transport.
- La neteja de les explotacions, que s'han de mantenir lliures de fems.

El resultat de la campanya va ser positiu, i la malaltia va afectar un nombre molt baix d'animals. Per combatre les malalties infeccioses, la cooperació en l'actuació conjunta i planificada de les accions sanitàries és fonamental per assolir l'èxit o, si més no, minimitzar-ne les conseqüències.

Buscant l'equilibri en l'assegurança del bestiar

FOTO: XAVIER COMA

Cavall de la raça bretona als Cortals de Sispony.

L'assistència professional al Fons de compensació del bestiar havia recaigut els darrers anys en una sola persona. Josep M. Boix i Torrent n'ha estat l'assessor des que es va crear, i també el pèrit tècnic des que Pere Lloveres ho va deixar de ser a finals del 2016. El seu contracte d'assessoria i peritatge acabava, però, a finals del 2023 i, com que la seva voluntat era deixar d'exercir la segona d'aquestes tasques, es va haver d'iniciar la recerca d'un nou professional per assumir les competències relacionades amb la inspecció i la valoració directa dels danys.

El 2023 es va iniciar un procés de selecció d'un nou pèrit per al Fons de compensació del bestiar. Durant el primer semestre es va entrevistar la candidata Laura Muro Riba, que va acabar acompanyant el pèrit actiu en diverses actuacions durant l'any per agafar experiència, amb una valoració molt positiva. A la finalització del període de pràctiques va seguir, per tant, la signatura el gener de 2024 de dos nous contractes tècnics, un d'assessoria amb Josep M. Boix i Torrent i un altre de peritatge amb Laura Muro Riba, en què van quedar recollides les seves respectives competèn-

cies. L'assistència als sinistres produïts durant l'any 2024 ha consolidat el model i ha posat de manifest la satisfacció dels ramaders amb el nou sistema.

Pel que fa a les condicions de l'assegurança pròpiament dita, les modificacions plantejades respecte a les condicions del 2022 es van centrar en l'augment del valor de la prima per a les categories de corder, marrà i ovella de les taules de valoració bàsica i avançada al 2023, i el seu ajustament juntament amb l'augment de la prima per a les categories de cabrit, boc i cabra el 2024. El motiu d'aquests canvis va ser contrarestar el balanç econòmic negatiu que generen històricament aquestes espècies, amb la finalitat que contribueixin a l'equilibri econòmic i al principi de solidaritat entre tots els participants de l'assegurança. Per al període 2024 es va aplicar també un increment de les bonificacions en funció de la ràtio d'accidentalitat, ampliant els rangs o franges en què s'aplicaven sense necessitat d'augmentar el percentatge dels valors, una mesura orientada a revertir en els ramaders subscriptors del fons el bon resultat dels últims anys.

FOTO: ESTEVE DE PABLO

Detall del cap d'un cavall.

Pel que fa a l'anàlisi concreta de la darrera campanya, s'ha de dir que la contractació global dels anys 2023 i 2024 ha anat en la línia que s'esperava malgrat haver-se constatat un lleuger descens en els animals assegurats, relacionat amb el fet que algunes explotacions es van treure els animals més vells motivades pel reglament de qualitat impulsat pel Govern, i també amb la disminució de la cabana d'ovins. Aquest davallada, però, podria veure's contrarestada en el futur pel programa d'ajudes impulsat per al sector oví.

Pel que fa al nombre de sinistres, si bé el 2023 va ser menor que l'any anterior precisament pel descens dels ovins, el 2024 es va incrementar significativament. La raó podria ser que, fins al 2023, cada sinistre d'ovins comptabilitzava cinc animals, mentre que a la campanya següent van passar a comptabilitzar-se individualment, i això dificulta la comparativa. D'altra banda, hi ha hagut molts sinistres de vaques a la muntanya, que no es poden vincular amb possibles conseqüències de la malaltia de la llengua blava o de la campanya de vacunació relacionada, però que conviden a la reflexió.

Els bovins van mostrar un comportament millor l'any 2023 que el precedent, atès que hi va haver molts menys sinistres per problemes respiratoris. Els equins i ovins, per la seva part, van patir nivells de sinistralitat lleugerament inferiors a l'any 2022 i, si bé ambdues espècies acostumen a presentar una sinistralitat superior als bovins, durant el 2023 van arribar a equilibrar-se bastant.

En general, la sinistralitat neta (ràtio entre l'import total pagat pels sinistres ocorreguts i les primes recaptades després d'aplicar les bonificacions) va ser del 51,54% l'any 2023 —i, per tant, inferior a la del 2022—, però va pujar al 66,89% l'any 2024, trencant la tendència de disminució iniciada el 2019. Concretant per espècies, en la campanya 2023 els percentatges de sinistralitat neta van baixar en totes menys en l'equina, que va patir un lleuger increment seguint la tendència a l'alça des del 2021, quan va assolir un mínim històric. En canvi, durant la campanya 2024 es va donar la situació totalment contrària: els percentatges de sinistralitat han augmentat en totes les espècies excepte l'equina; això si deixem de banda que, tècnicament, l'ovina també presentaria una disminució, malgrat que no s'ajustaria

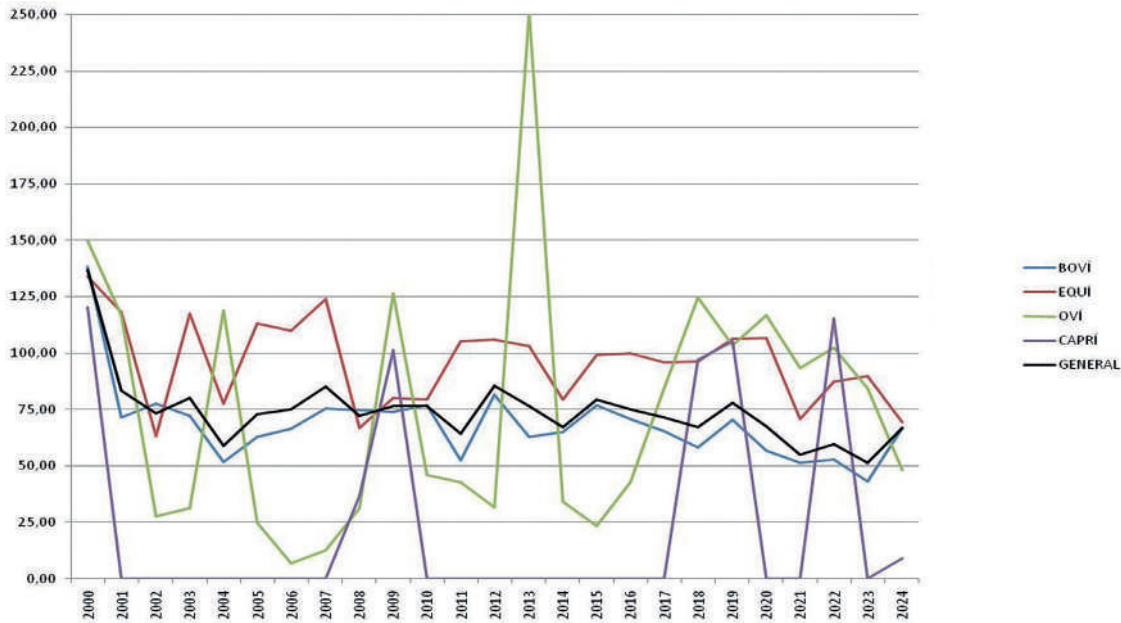
a la realitat pel canvi de criteri a l'hora de comptabilitzar els sinistres, com ja s'ha exposat.

Com a principals causes de sinistre, el 2023 van destacar, en el cas dels bovins i dels ovins, la diarrea, la mort no coberta i, en tercer lloc, la pneumònia, que va passar a ser el primer motiu d'indemnització el 2024. En el cas dels equins, va encapçalar la llista de causes la mort perinatal tots dos anys, seguida el 2023 del traumatisme i, en última instància, de la diarrea i la torsió intestinal, mentre que el 2024, la torsió intestinal va avançar a la segona posició i la pneumònia, a la tercera. Finalment, en el cas dels caprins, el 2023 es van classificar tots els sinistres com a morts no cobertes, mentre que el 2024 la causa principal va ser la mort de la mare en part distòcic.

La Comissió Mixta del Fons de compensació del bestiar, participada per l'APRA i el Departament d'Agricultura, vetlla des dels seus inicis per proporcionar als ramaders les màximes cobertures per al seu bestiar. Avalua sistemàticament els resultats obtinguts i estudia noves possibles opcions tot mantenint l'equilibri econòmic del sistema d'assegurança. Actualment, assessorada pel tècnic contractat, es troba immersa en la revisió i l'adaptació dels processos del Fons de compensació del bestiar a la plataforma informàtica

ANY	SINISTRALITAT NETA				
	GENERAL	BOVÍ	EQUÍ	OVÍ	CAPRÍ
2000	136,81	138,27	134,04	149,85	120,34
2001	83,40	71,45	118,11	116,72	0,00
2002	73,33	77,70	63,40	27,79	0,00
2003	80,17	72,36	117,40	31,14	0,00
2004	58,89	51,74	77,63	118,90	0,00
2005	73,07	62,80	113,02	24,90	0,00
2006	74,98	66,41	109,91	7,02	0,00
2007	85,06	75,62	124,06	12,65	0,00
2008	72,24	74,67	66,70	31,46	36,67
2009	76,44	74,05	80,16	126,56	101,23
2010	76,66	76,72	79,56	46,09	0,00
2011	64,46	52,55	105,20	42,91	0,00
2012	85,66	81,37	105,92	31,66	0,00
2013	76,36	62,97	103,06	250,92	0,00
2014	67,29	64,91	79,49	34,27	0,00
2015	79,49	76,95	99,07	23,46	0,00
2016	75,02	70,67	99,83	42,79	0,00
2017	71,50	65,49	95,98	84,40	0,00
2018	67,29	58,33	96,43	124,74	97,01
2019	78,03	70,41	106,14	103,50	105,41
2020	67,40	56,84	106,53	116,71	0,00
2021	55,12	51,31	70,70	93,41	0,00
2022	59,48	52,74	87,12	102,42	115,34
2023	51,54	43,17	89,81	84,48	0,00
2024	66,89	66,81	69,32	48,27	8,96

que s'està implementant al Departament d'Agricultura i amb la qual s'han de coordinar. Aquestes actuacions estan motivant una revisió profunda de les sistemàtiques seguides que, sens dubte, comportarà millores en la gestió. És el deure contret amb els beneficiaris de l'assegurança i amb el sector ramader, que s'intenta protegir i impulsar.

Evolució de la sinistralitat neta general i per espècies entre els anys 2000 i 2024.

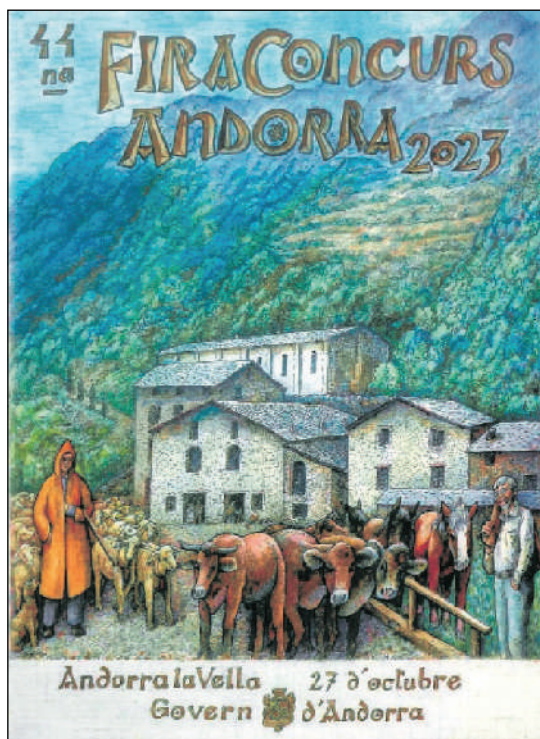
L'espai de trobada

El 27 d'octubre del 2023 i del 2024 es van celebrar, respectivament, la 44a i la 45a edicions de la Fira Concurs de bestiar d'Andorra la Vella, així com el 19è i el 20è Concurs de la Raça Bruna d'Andorra. La Fira honora la tradició mostrant un profund respecte als avantpassats, per als quals aquestes trobades eren realment un temps per comercialitzar. En l'actualitat és únicament un aparador que aspira a reivindicar un sector i acostar-lo a la ciutadania, que en realitat es veu molt allunyada. És un moment per posar en relleu els valors que hi ha darrere de l'activitat agrícola i ramadera i que són la sobirania alimentària, la conservació del paisatge i la preservació de la salut de les nostres muntanyes, entre molts més.

Els ramaders hi continuen participant per fer-se visibles, i mouen els seus animals perquè puguin ser admirats i reconeguts durant algunes hores. El gran

nombre de categories incloses en la Fira Concurs és un reflex de la voluntat de premiar l'ofici de ramader en les seves diferents vessants, i, en aquesta valoració, l'APRA hi ha pogut participar gràcies a la seva representació al jurat a través dels veterinaris implicats en el bon desenvolupament del Fons de compensació del bestiar: Josep M. Boix Torrent el 2023 i Laura Muro Riba el 2024.

També és ja un clàssic el llibret de la Fira Concurs, ideat i il·lustrat respectivament per Casimir Arajol i Sergi Mas, on cada any es fa el recull dels premiats. El corresponent a l'edició 2023 es va dedicar a l'impermeable, una roba bàsica per als pastors, mentre que el del 2024 es va centrar en la pica i el martell, dues eines imprescindibles per picar les dalles. Amb aquests petits llibres ens arriben pinzellades de les eines que han definit el món agrícola tradicional. Sense dubte, una col·lecció per al record.

Cartells promocionals de la 44a i la 45a Fira Concurs d'Andorra.

D'altra banda, el sector ordinenc va estar convocat aquests mateixos dos anys a la Fira del bestiar d'Ordino, que es va celebrar al mes de maig i, en concret, el dissabte 5 l'any 2023 i el dissabte 4 l'any 2024, a l'espai del Camp de la Tanada. Aquestes trobades es corresponen amb la tercera i quarta edició de l'esdeveniment, una vegada recuperada la tradició després d'una aturada de més de setanta anys.

A la Fira del bestiar d'Ordino hi van participar 8 explotacions ramaderes que van exposar 52 caps de bestiar el primer any i 9 explotacions amb 59 caps de bestiar (50 caps a concurs en 9 seccions) el segon any, i van atraure entre 3.000 i 4.000 visitants.

En el marc d'aquesta fira també es va fer el concurs de bestiar de la parròquia, amb 8 seccions i 44 caps de bestiar l'any 2023 i 9 seccions i 50 caps de bestiar el següent. Valentí Casals va representar l'APRA com

a jurat en la categoria de bestiar equí. També va tenir lloc la subhasta nacional a mà alçada de mascles de la raça bruna, amb dos animals adquirits l'any passat.

La Fira coincideix amb un gran mercat de productes artesanals i agroalimentaris durant tot el cap de setmana i amb activitats culturals en col·laboració amb el Parc Pirinenc de les Tres Nacions, la marca que identifica una de les àrees transfrontereres protegides més extensa d'Europa i que aglutina els Parcs Naturals del Comapedrosa i de la Vall de Sorteny (Andorra), el Parc Natural de l'Alt Pirineu (Espanya) i el Parc Naturel Régional des Pyrénées Ariégeoises (França).

Entre les activitats culturals van destacar demostracions de xollar ovelles, l'exposició fotogràfica «Vides de muntanya» i la projecció de l'audiovisual *Ramaderia a Ordino, passat, present i futur*.

Cartells promocionals de la 3a i la 4a Fira del bestiar d'Ordino.

La leishmaniosi

La leishmaniosi, tal com l'entendem a Andorra i a Europa en general, és una malaltia dels gossos, i més recentment també dels gats. Tothom que té una mascota canina n'és coneixedor i pren les mesures adequades (collars, pipetes, vacuna) per evitar el contagi.

Especialment prevalent en les zones de la costa mediterrània, ha estat circumscrita als nostres amics de quatre potes. El terme *zoonosi* (malaltia que pot ser transmesa dels animals als humans) és una espasa de Dàmocles que rarament es concreta, fins que el 2009 un episodi de leishmaniosi en humans a Madrid va aixecar l'alerta.

560 humans diagnosticats de leishmaniosi (2009-2014). Com podia ser? On havia estat l'origen? Havien de ser els gossos del veïnat... La ciència va ajudar a dilucidar l'enigma: es va descobrir que no eren les mascotes, el reservori de la malaltia, sinó els abundantíssims conills dels parcs urbans i les perifèries de les vies fèrries els qui sostenien el paràsit i, a través de la mossegada, no pas picada, del flebòtom es contagiaven les persones.

Ha estat un fet «anecdòtic», però no per això menys rellevant i preocupant.

La leishmaniosi està present en els nostres animals de companyia, en els salvatges i en els flebòtoms que cada vegada arriben a cotes d'altitud superior (port de la Bonaigua). Cal aclarir que el terme *flebòtom* es refereix a un dípter que no és un mosquit, la mossegada del qual pot transmetre diferents malalties infeccioses com ara la leishmaniosi i diversos virus.

Però, si parlem de leishmaniosi a l'Àfrica, estem parlant del mateix?

Doncs no. Allí hi conviuen tres formes clíniques de leishmaniosi humana: la cutània (LC), la mucocutània (LMC) i la visceral (LV). Aquesta darrera (anomenada *Kal-azar*) és la forma més greu, 90% mortal si no es tracta a temps. Eritrea, Etiòpia, Kenya, Somàlia, el Sudan, el Sudan del Sud i Uganda en són els països més afectats (un 72% dels casos declarats al món provenen d'aquesta zona).

La gent s'infecta per la mossegada del flebòtom femella que s'alimenta de sang (humana i/o animal) durant les primeres hores del matí i les del capvespre. El fet de fer vida a l'exterior, dormir sense mosquitera, tenir termeters i tancats ramaders a prop en són factors crucials. Però també la malnutrició i les malalties concomitants (malària, tuberculosi, VIH).

Hi ha, entre les comunitats ramaderes, una manca de coneixement de la malaltia, malgrat que afecta el 5% de la població local de Karamoja, Uganda.

L'actuació governamental, amb el suport d'organitzacions com Metges Sense Fronteres o Drugs for Neglected Diseases, es limita a diagnosticar malalts clínics i a facilitar-los l'ingrés hospitalari i el tractament medicamentós. Els malalts hi acudeixen en moto, a peu o bé en vehicle de l'hospital. Solament hi ha un hospital, Amudat, on es fa gratuïtament el tractament, que dura disset dies. Després, el malalt tornarà al seu poblat.

Karamoja és una regió inhòspita, aïllada culturalment i geogràficament, subjecta a pluges torrencials i a períodes de sequera extrema. El nivell d'inseguretat és bastant elevat a causa dels conflictes interètnics i de l'animadversió que mostren envers el govern central.

El 2022, Daktari (Associació Andorrana de Cooperació Veterinària a l'Àfrica de l'Est) va obtenir, juntament amb la Facultat de Veterinària de la Universitat de Makerere (Uganda) i la Facultat de Veterinària de la Universitat de Nairobi (Kenya), fons per desenvolupar un projecte a Karamoja i Turkana sobre l'LV.

En aquell moment es va intentar aclarir el paper dels gossos domèstics en la transmissió de la malaltia. Per sort

per als gossos, totes les mostres van ser negatives. Això ens deixava el dubte de quins altres hosts tenen un paper en l'epidemiologia de les leishmaniosis.

És admès que no és una zoonosi, que no passa d'animals a humans, però se sospita que hi ha algun hoste animal amagat. En aquest cas, amb finançament de la Universitat de Lleida, dins del seu Fons de Solidaritat, s'han capturat flebòtoms, durant disset dies, i amb tres mètodes diferents, en set localitats. Aquests flebòtoms, una vegada a Barcelona, es compten, es classifiquen per espècies i, a partir del tub digestiu de les femelles, es determina, mitjançant la biologia molecular, el seu règim alimentari: humans, gossos, camells, vaques, rucs, rates? També es pot determinar si tenen leishmània i de quina espècie parlem.

També s'han obtingut cinc-centes mostres de melses de rates. En un principi havia de ser mitjançant captures amb trampes, però pel fet que la població local se n'alimenta i que era l'època de captures, vàrem utilitzar les melses dels animals ja morts, cosa que ens va facilitar enormement la feina. En aquestes melses determinarem també si hi ha leishmània o no.

Queda molta feina per fer: difusió del coneixement i sensibilització de les poblacions locals, que, per ser nòmades

i il·letrades, tenen un desconeixement total de la malaltia. Està previst fer vídeos divulgatius per explicar de manera molt pràctica i senzilla la malaltia, les mesures que poden prendre per evitar-la o, si més no, avisar als primers símptomes. Penseu que l'LV afecta majoritàriament els infants de menys de quinze anys.

Amb un finançament recent de l'OMS aconseguirem mostrejar més zones, i més remotes i a més altura. Així mateix, podrem formar tècnics locals en el diagnòstic i el tractament.

De fet, un dels nostres col·laboradors locals ugandesos (el Dr. James Ochieng) farà la tesi doctoral amb nosaltres i estades formatives a Barcelona i Madrid.

La leishmaniosi visceral és una malaltia tropical desatessa. Què vol dir? Que com que afecta poblacions marginals i empobrides, no s'hi ha prestat l'atenció deguda. Països com el Nepal o Bangladesh han aconseguit controlar-la fins a nivells de preerradicació.

Aquest és l'objectiu de l'OMS per a l'Àfrica de l'Est el 2030. Ambiciós, però possible amb voluntat política i el finançament adequat.

*JESÚS MURO FIGUERES
Veterinari i fundador i president de Dakтари*

CULTIUS

La voluntat de diversificar el sector és subjacent a tots els plans d'estudi i projectes que s'han portat a terme en el decurs dels darrers anys. El pla de recerca sobre les plantes aromàtiques, el que s'ha desenvolupat al voltant de les trumfes o els treballs per implantar i promoure els segells i les marques de garantia ideats per posar en relleu la qualitat dels productes andorrans pretenen dotar les explotacions agràries de noves vies que en promoguin la continuïtat.

Entre aquestes iniciatives hi ha un projecte que ha despertat especial interès en molts diferents àmbits de l'economia andorrana, si bé l'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra l'interpreta com una oportunitat de reconversió per al sector i de creació de nous llocs de treball especialitzat. Es tracta del projecte relacionat amb la producció de cànnabis terapèutic, que ha donat lloc a una verdadera cursa internacional per aconseguir una part d'aquesta producció. Els avantatges que ofereix el nostre país són molt interessants, però el temps hi juga en contra.

Per què cànnabis terapèutic?

El cànnabis és una planta herbàcia anual de les més antigues que es cultiven. Entre l'ús tradicional de les tiges destaca el tèxtil, si bé també s'utilitzen per fer polpa i paper, materials de construcció, jaços per a animals, biocompostos i biocombustibles. Les fulles, per la seva banda, es fan servir en les indústries cosmètica, nutricional i farmacèutica, mentre que les llavors —molt riques en proteïna— s'empren en l'elaboració d'aliments humans i pinsos animals i en la fabricació d'olis que són àmpliament utilitzats en la indústria alimentària, nutricional i cosmètica.

Part d'aquest èxit es deu a la presència en aquesta planta dels anomenats cannabinoides, que són compostos que sintetitza naturalment (també n'hi ha d'altres de sintetitzats per organismes animals i d'altres de no naturals sintetitzats al laboratori), els més coneguts dels quals són el cannabidiol (CBD) i el delta-9-tetrahidrocannabinol (THC). La diferència entre ells és important, ja que el CBD és una substància química que no té efectes psicoactius ni psicotròpics, mentre que el THC és el cannabinoida amb més potència psicoactiva. I són les diferents concentracions d'aquests cannabinoides i altres substàncies les que determinen els diferents quimiotips o quimiovars, és a dir, les poblacions de plantes amb unes determinades característiques químiques i, en conseqüència, les seves

possibilitats d'ús. Així, per exemple, el que diferencia la marihuana de les plantes destinades a usos alimentaris o industrials és el seu baix contingut en CBD i l'alt contingut en THC.

El CBD ha esdevingut un ingredient popular en els productes cosmètics perquè se li atribueixen propietats protectores, hidratants i antioxidants de la pell, que s'afegeixen a les reconegudes a l'oli de la llavor com a emol·lient i condicionador. En l'àmbit medicinal, diversos estudis relacionen els fitocannabinoides amb l'alleujament del dolor neuropàtic, de l'espasticitat d'algunes malalties com l'esclerosi múltiple o l'epilèpsia i dels vòmits relacionats amb la quimioteràpia, entre altres. Els resultats d'aquestes investigacions han motivat que la demanda de productes amb cannabinoides hagi augmentat considerablement arreu —especialment a l'Europa occidental— en el decurs dels últims anys i que, davant l'interès dels inversors, els diferents països hagin anat adaptant la seva legislació per permetre'n el cultiu.

Es tracta, per tant, d'un context molt favorable a la producció del cultiu, si bé l'emergència contínua de nous productors en diferents contextos legislatius comporta que el preu dels derivats de la planta presenti una gran volatilitat en els mercats. És una situació que segurament trigarà temps a estabilitzar-se.

Per què Andorra és una opció?

Del projecte del cànnabis terapèutic se'n parla des de fa bastant de temps a Andorra. La pressió social va fer que el Govern demanés un estudi a l'Institut de Recerca i Tecnologia Agroalimentàries (IRTA), dependent de la Generalitat de Catalunya, sobre l'anàlisi de les oportunitats i la definició d'un model per al desenvolupament del cultiu i la transformació industrial del cànnabis terapèutic a Andorra, que va tenir com a resultat un informe que es va presentar el 30 de novembre de 2021.

La producció de cànnabis terapèutic requereix una important inversió econòmica, i aquesta un marc legislatiu favorable i sòlid i una gran estabilitat socioeconòmica. Andorra pot ser una candidata especialment atractiva perquè té una sèrie de característiques que li proporcionen un avantatge competitiu respecte a altres països, tal com

va posar de manifest l'informe de l'IRTA, i que es poden resumir en les següents:

- Agilitat legislativa.
- Proximitat administrativa.
- Condicions favorables per a l'establiment de negocis.
- Obertura a la inversió estrangera.
- Experiència en el comerç internacional.
- Preu competitiu de l'energia.
- Condicions favorables de fiscalitat.

L'informe va analitzar possibles models per al desenvolupament d'una indústria de producció de productes de cànnabis medicinal per a l'exportació a països amb un ús regulat, i va determinar tres fases per arribar-hi, que podien ser consecutives o simultànies. Igualment posava en valor la possibilitat de fer d'Andorra un lloc capdavanter de recerca agronòmica.

Prèviament s'havia d'elaborar un marc legislatiu o una estructura regulatòria dissenyada per interactuar amb els factors del mercat global actual –i on havia de quedar totalment exclòs l'ús recreatiu– per al cultiu, la transformació i la comercialització del cànnabis, primer de baix contingut en THC i, posteriorment, d'alt contingut. En aquest punt, però, es van aturar els treballs i el projecte de llei que es va encarregar al despatx Roca i Junyent no va acabar de prosperar.

La complexitat del repte també es deu a la quantitat de ministeris implicats: Economia i Territori, Afers Exteriors, Justícia i Interior, Finances i Funció Pública, Salut i Benestar, i Medi Ambient, Agricultura i Sostenibilitat, i, potser per això, o per la voluntat política del moment, no se'n va acabar de promoure la continuïtat. El 2023, però, el ministeri encarregat de l'agricultura va agafar de nou les regnes i, donant-li un nou impuls, va avançar en el projecte a través de l'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra i el servei d'assessoria que l'entitat havia contractat.

La vocació estratègica del sector agrícola

El paper que havia de tenir el sector agrícola en el projecte del cànnabis sempre l'ha tingut molt clar l'APRA, malgrat quedar molt lluny del model productiu seguit per al tabac. No es tracta d'un cultiu agrícola, sinó hortícola, ja que la producció de cànnabis terapèutic implica instal·lacions *indoor*, per garantir productes certificables, i tasques de producció i transformació altament especialitzades, amb una exigent supervisió tècnica i una elevada seguretat i traçabilitat. Des del principi, però, l'entitat que aglutina pagesos i ramaders del país va entendre que havia de ser una oportunitat per a la viabilitat de les explotacions agràries i que s'havia d'actuar conjuntament en benefici del sector. Així ho van acceptar també els diferents inversors interessats, que es van dirigir a l'Associació proposant reunions per estudiar les possibles opcions per tirar endavant un projecte conjunt.

Per assolir amb garanties aquest objectiu, l'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra va buscar l'assessorament de professionals a través de l'acompanyament tècnic de Crowe Andorra, que es va materialitzar a partir del mes de maig de 2022. El resultat de les diferents reunions de treball amb els diferents actors –Govern, possibles inversors i afectats per la nova regulació– va donar lloc a un primer informe amb un model de participació directa i activa mitjançant un vehicle jurídic –encara per definir– que representés el sector primari i que fos una peça clau per garantir la viabilitat del projecte al país.

La voluntat de l'actual Govern de continuar treballant en el projecte del cànnabis terapèutic, encoratjada pel Ministeri de Medi Ambient, Agricultura i Sostenibilitat, i la de l'APRA de formar-ne part, va promoure la signatura d'un conveni entre l'Administració, l'Associació i Crowe Andorra el novembre del 2023. Els objectius d'aquesta relació eren treballar de manera consensuada en la definició d'un model d'atorgament de llicències per a la producció, transformació i comercialització del cànnabis cosmètic i medicinal que incorporés el sector agrícola i ramader del país

i que pogués ser homologable si s'acaba signant l'Acord d'associació amb la UE, i recollir aquesta proposta en la redacció del futur projecte de llei.

Durant el 2024, per tant, s'ha treballat en aquesta línia i s'ha consolidat una proposta de model que permetria la confluència dels interessos dels operadors, dels inversors privats i del sector primari, i s'ha començat a treballar en com el sector es pot veure proporcionalment representat en el vehicle jurídic. Pel que fa al mitjà de participació, tant el Ministeri de Medi Ambient, Agricultura i Sostenibilitat com l'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra donen suport a un sistema de ponderació que valori el tipus d'activitat agrària i ramadera desenvolupada i el seu manteniment en el temps.

Per al 2025 s'espera haver definit completament el sistema de ponderació i començar la redacció d'una proposta de llei que reculli de manera genèrica aquesta participació directa, però establint ja criteris de ponderació de la societat o del vehicle de representació col·lectiva regulat estatutàriament, perquè pugui ser, finalment, aprovada. És un llarg recorregut el que s'ha fet des del 2021, però és difícil accelerar el calendari en un tema sensible que obliga a un consens general i a la màxima seguretat jurídica. Esperem no començar a fer tard.

Apicultura

FOTO: JULIO RIVAS

Abella recollint pol·len.

El curs biennal sobre apicultura i la Trobada apícola són les convocatòries del sector que, organitzades per l'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra, proporcionen coneixements generals per afrontar la gestió apícola, alhora que impulsen i divulguen aquesta tasca i la importància de les abelles per al nostre entorn.

El sector apícola andorrà és de petites dimensions. El representen trenta-tres explotacions ramaderes, de les quals únicament divuit hi tenen una dedicació exclusiva, amb un total de 495 arnes. Malgrat la seva mida, és una activitat molt valuosa que beneficia no solament els apicultors que s'hi dediquen, ja siguin professionals o amateurs, sinó l'agricultura en general i la biodiversitat del nostre medi ambient. És voluntat, per tant, de l'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra de continuar apostant per la seva visibilització, millora i desenvolupament.

Cita amb la formació apícola

Durant el 2023 va tenir lloc l'onzena edició del ja clàssic curs d'apicultura de l'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra, que actualment es fa amb caràcter biennal. Es va iniciar el 13 de maig i es va desenvolupar en setze hores teòriques, agrupades en set sessions presencials, i quatre hores de pràctiques, agrupades en dues sessions de caps de setmana. Aquesta vegada van ser catorze les persones inscrites, amb un perfil general bastant expert que va permetre treure el màxim profit a l'hora de compartir experiències.

El temari va tractar les línies habituals actualitzades amb els darrers coneixements:

1. L'abella de la mel: biologia i organització social

- 1.1 El poble de les abelles: classificació sistemàtica, tipus d'individus, biologia (esquelet, aparell respiratori, sistema nerviós, sensorial i secretor).
- 1.2 La casa de les abelles (tous i bresques), l'alimentació (mel, pol·len, melat, aparell circulatori, digestiu i excretor), la subdivisió del treball, el llenguatge de les abelles, la batalla dels mascles.
- 1.3 La reproducció i la cria de l'abella: aparell reproductor, vols nupcials, posta i cria d'ous, naixement i maduració.
- 1.4 Evolució de la colònia: l'eixamenament, la colònia òrfena.

2. La higiene, la profilaxi i la patologia apícola

- 2.1 Factors predisposants.
- 2.2 Principals malalties.
- 2.3 Diagnosi.

3. El material apícola

- 3.1 Tipus de tous: rústics, racionals o de quadres mòbils.
- 3.2 Estris i equips: material per a les visites (indumentària i utensilis) i material per a l'extracció dels productes apícoles.

FOTOS: AUTÈNTIC

Moments de la part pràctica de l'11è Curs d'apicultura.

4. Els productes del rusc

- 4.1 Tipus de productes: mel, pol·len, gelea, cera, pròpolis i verí.
- 4.2 Composició, característiques, extracció, conservació i aplicacions.

5. La flora apícola

- 5.1 La pol·linització.
- 5.2 Valor apícola d'una planta.
- 5.3 Espècies mel·líferes i pol·liníferes presents a Andorra.

6. La gestió de l'abellar

- 6.1 Assentament de l'abellar.
- 6.2 Treballs apícoles: utilització d'estrís i tasques a realitzar.
- 6.3 Control i recollida d'eixams, multiplicació de colònies i selecció bàsica.

7. La normativa apícola

- 7.1 Normativa aplicable a les explotacions apícoles.
- 7.2 Normativa relacionada amb la sanitat animal.
- 7.3 Normativa sobre la mel.
- 7.4 Producció ecològica.

8. La comercialització de la mel

- 8.1 Presentació i etiquetatge de la mel.
- 8.2 Modalitats de venda.
- 8.3 Requisits administratius i sanitaris.

La formació va tenir lloc a la seu de l'APRA amb l'ajut de set especialistes en cadascun dels àmbits tractats, entre els quals hi havia el veterinari d'abelles, apicultor i gran divulgador Esteve Miràngels i Feixes i la investigadora d'Andorra Recerca i Innovació i especialista en flora apícola Clara Pladevall, biòloga de professió.

Les sessions relacionades pròpiament amb la gestió de l'abellar i les més pràctiques van estar dirigides per l'apicultor professional Mathieu Garaud, titular de la marca comercial andorrana Autèntic, que va establir una relació continuada amb els assistents per ajudar-los a afrontar la pràctica apícola una vegada finalitzat el curs.

FOTOS: AUTÈNTIC

Moments de la part pràctica de l'11è Curs d'apicultura.

Una visió global del sector a la trobada apícola

La 8a Trobada d'apicultors d'Andorra es va celebrar el dissabte 9 de març de 2024 al Teatre de les Fontetes que el Comú de la Massana va posar amablement a disposició de l'APRA, després del parèntesi dels anys de la pandèmia. En aquest dia tan especial es va comptar amb l'assistència del cònsol menor de la Massana, Roger Fité, que va obrir la jornada, i del ministre de Medi Ambient, Agricultura i Sostenibilitat, Guillem Casal, que la va clausurar, reiterant tots dos el suport incondicional al sector.

Durant la trobada apícola es van presentar dues ponències. Una primera centrada en l'ordenació

apícola per a una avaluació i regulació sostenible del sector, que va oferir el tècnic apícola, docent i president de l'Associació Espanyola de Criadors d'Abelles Reines, AECRIA, Alberto Castro Sotos. I una segona relacionada amb l'enemic implacable dels apicultors, la *Varroa destructor*, a càrrec del veterinari especialista en abelles Esteve Miràngels i Feixas.

Després de les xerrades es va plantejar una taula rodona amb la incorporació de l'apicultor andorrà Mathieu Garaud per intercanviar amb tots els presents experiències i neguits en relació amb aquesta devastadora plaga.

ASSOCIACIÓ DE PAGESOS I RAMADERS D'ANDORRA

8a TROBADA D'APICULTORS AL PRINCIPAT D'ANDORRA

5è CONCURS DE MELS D'ANDORRA

DISSABTE
9 DE MARÇ DEL 2024
Teatre de les Fontetes
Edifici Comunal, av. Sant Antoni núm. 29
La Massana

ASSISTENTS
Obert a tot el públic

INSCRIPCIÓ
No és necessària

INFORMACIÓ
Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra (APRA)
C/ Dr. Vilanova, 9
Ed. Thaïs, 4t D
Tel: 829448
pagesos@andorra.ad
www.apra.ad

L'apicultura és alhora una tècnica i un art que permet aprofitar els diferents i valuosos productes que generen les abelles. El seu esforç per mantenir i fer proliferar les colònies resulta ser, a més, clau en la conservació de l'agricultura i la biodiversitat en general per l'important paper que aquests himenòpters desenvolupen en la pol·linització de les plantes. La confluència dels interessos productius amb els interessos ecològics inherents a l'activitat apícola fa fan mercedora d'una atenció molt especial.

La Trobada d'apicultors al Principat d'Andorra té com a finalitat compartir experiències, coneixements i inquietuds entre professionals, aficionats, públic en general, tècnics i científics en relació amb el món de les abelles des d'un vessant actual i pràctic. La millora de l'explotació apícola i el tractament dels reptes als quals s'enfronta, juntament amb la reivindicació de la funció ecològica de l'activitat, són temes abordats durant les diferents edicions.

En aquesta edició s'exposarà com l'avaluació de la situació real i potencial del sector apícola i dels aspectes que hi influeixen és necessària per fer el disseny, la planificació i l'execució d'un pla integral apícola que, a mitjà i llarg termini, permeti regular l'activitat apícola d'una zona d'una manera sostenible. Un treball en què els estudis d'ordenació i apiflorístic, el mostreig i el programa de cria de l'abella autòctona, la xarxa d'estacions de pol·linització, i la formació i la investigació continua són eines per promoure la millora, l'actualització i la competitivitat del sector. El control sanitari és un aspecte igualment clau, en què actualment té una importància cabdal la bona gestió de l'enemic més gran de les abelles: la varroa, present permanentment a les arnes. Conèixer i entendre la seva dinàmica vital és clau per enfrontar-s'hi.

El **Concurs de mels d'Andorra** aspira a reunir en un tast les millors mels produïdes a l'entorn de les muntanyes andorranes, tot posant en valor les que ocupen un lloc privilegiat per la seva qualitat i propietats organolèptiques.

PROGRAMA

9.30 h
Obertura de la jornada
HBL, SR. ROGER FITÉ SANTAMARIA
Cònsol menor de la Massana

9.35 h
Presentació de l'acte
SR. XAVIER COMA GASIA
President de l'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra

9.45 h
"Ordenaciones apícolas para una evaluación y regulación sostenible del sector"
SR. ALBERTO CASTRO SOTOS
Tècnic apícola / ESPA, Apitecnico- Consultoria Integral Apícola, especialista en sanitat i producció apícola (UCM), docent del certificat de professionalitat en apicultura (URPM) i president de l'AECRIA (Associació Espanyola de Criadors d'Abelles Reines).

10.45 h
Pausa cafè

11.15 h
"Varroa destructor, l'enemic implacable"
SR. ESTEVE MIRANGELS I FEIXAS
Veterinari d'abelles

12.15 h
Taula rodona sobre la varroa
Tast de mels per al jurat

12.45 h
Tast de mels per al públic

13.15 h
Lliurament de premis del V Concurs de mels d'Andorra

13.30 h
Clausura de la jornada
M.I. SR. GUILLEM CASAL FONT
Ministre de Medi Ambient, Agricultura i Ramaderia

Fullet de la Trobada apícola 2024.

FOTO: MARISA LUNA

Presentació de la Trobada apícola a càrrec del cònsol menor de la La Massana i el president de l'APRA.

L'esperada reunió també va ser el moment ideal per retre homenatge a Julio Rivas Quesada, un amant de la natura i expert apicultor que durant molts anys ha estat al capdavant de la Comissió d'Apicultura de l'Associació impulsant el sector. La seva retirada de la primera línia d'actuació va motivar el merescut reconeixement a la gran feina desenvolupada.

La Trobada apícola va ser igualment el context del 5è Concurs de mels d'Andorra, que es va celebrar al final de la jornada i que va comptar amb tantes mels presentades com anys d'antiguitat de l'esdeveniment. El concurs està obert des del principi a tots els apicultors inscrits al Registre d'Explotacions Agràries que gestiona el Departament d'Agricultura del Govern d'Andorra, i hi poden participar tant mels que es comercialitzin com mels que es dediquin únicament a l'autoconsum, sempre que tinguin un origen andorrà i un determinat nivell de qualitat. Aquests factors es certifiquen mitjançant una anàlisi laboratorial, que consisteix en una anàlisi pol·línica amb classificació final de la mel i en la determinació de tres paràme-

tres fisicoquímics: color oficial, conductivitat elèctrica i humitat real, amb l'objecte d'assegurar que la mel és de muntanya i típica de l'hàbitat andorrà.

Va ser durant la taula rodona que el jurat va iniciar el tast tècnic de les cinc mels presentades a concurs. La degustació es va obrir al públic en general al final.

El jurat va estar conformat per les persones següents:

- Guillem Casal, ministre encarregat de l'Agricultura
- Roger Fité, cònsol menor de la Massana
- Miquel Gil i Espuny, tècnic especialista del laboratori Apícola Tarragonina
- Berta Jiménez, presidenta del Col·legi de Dietistes i Nutricionistes d'Andorra
- Carles Flinch, xef del restaurant Can Manel i gran promotor dels productes de quilòmetre zero
- Alexis Estopiñán, pastisser i emprenedor del país
- Xavier Coma Gasia, president de l'APRA

La valoració dels experts va reconèixer com a millors mels d'Andorra les següents:

1r Premi	MATHIEU GARAUD Mel del Castellar (Ordino)
2n Premi	JORDI REGADA TORREMORELL Mel d'Engolasters (Escaldes-Engordany)
3r Premi	JOAN SERRA PEIRETO Mel de la Vall de Ransol (Canillo)

Gràcies a ells i a altres apicultors, el sector continua ben actiu i ofereix productes de la màxima qualitat que posen en valor el territori.

FOTO: MARISA LUNA

Premiats del 5è Concurs de mels d'Andorra amb el ministre d'Agricultura, el cònsol menor de la Massana i el president de l'APRA.

La convivència amb la vespa asiàtica

A la memòria d'activitats anterior es comentava que la primera detecció a Andorra de l'espècie invasora *Vespa velutina* –el temut enemic de les abelles– s'havia produït mitjançant un vesper secundari localitzat entre Aixovall i Bixessarri el 26 de novembre de 2022, i que es preveia l'expansió natural de cara al 2023. Aquest va ser el punt de partida per a l'activació d'un Pla de control de la població d'aquest insecte, que porta a terme el ministeri encarregat de l'Agricultura i el Medi Ambient des del 21 d'abril de 2023.

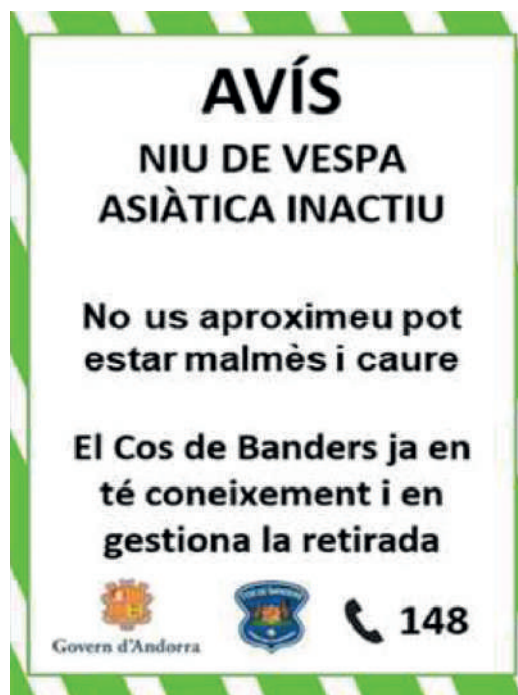
A través del Pla de control de la *Vespa velutina* es porten a terme les accions necessàries per controlar-ne la proliferació i evitar, en la mesura del possible, la colonització del territori amb la finalitat de pal·liar els danys que pot causar. En el seu marc, l'APRA manté reunions de seguiment anual amb els departaments de Medi Ambient i d'Agricultura per tenir informació dels diferents aspectes previstos en el Pla i que són els següents:

1. El monitoratge per fer el seguiment de l'espècie, que inclou el sistemàtic, amb la captura de reines amb trampes, i l'oportunista, amb l'observació dels nius. Per al primer es van distribuir dinou paranys tipus Eva® (Eliminació Velutina Asiàtica) proporcionats per l'ARI, que es van instal·lar entre abril i maig i es van controlar fins al novembre.

Aquests paranys es fan amb un kit que s'adapta a una ampolla de plàstic transparent que consta de la seva pròpia substància atraient, i mostra més efectivitat en la captura i una selectivitat més elevada pel que fa als insectes atrapats que d'altres d'existents (del 94% segons la mateixa marca), de manera que té menys impacte ambiental. El parany Eva® té una peça plàstica de color groc que es fixa al lateral de l'ampolla amb unes gomes. Aquesta peça té un forat més gran que funciona com a entrada i quatre de més petits que són escapatòries per als insectes que no interessen. A més a més, disposa de boletes d'argila expandida per evitar que els insectes morin per ofegament, i s'hi pot posar una brida de plàstic o un cordill per orientar els insectes que no són objecte de captura cap a les sortides.

Les captures amb parany EVA no han donat, però, el resultat esperat i, amb el tancament de la campanya 2024, el Departament de Medi Ambient es plantejarà la reorientació del parament de trampes.

2. La senyalització i la protecció dels vespers detectats, de manera que si el vesper actiu és a menys de 10 metres del terra, la distància de seguretat per ubicar el cartell d'avís (cartell vermell) ha de ser de 10 metres, mentre que si és a més de 10 metres del terra, la distància de seguretat pot reduir-se a 5 metres. També s'identifiquen els vespers no actius que ja han estat localitzats, però la retirada dels quals s'ha hagut d'ajornar (cartell verd).
3. Els protocols relatius al control en funció del tipus de vesper detectat i el període de l'any. Així, un niu embrionari detectat a final de l'hivern –construït per la reina fundadora amb un petit nombre de cel·les de cria– requerirà una intervenció diferent que un vesper primari a la primavera –ja fet per les obreres– o que un de secundari en aquesta mateixa estació o a l'hivern –amb un nombre molt important de vespes obreres i reines i un comportament defensiu molt agressiu–. En tots els casos, la intervenció l'ha de fer l'Administració, a través del seu Cos de Banders o els Bombers, o empreses especialitzades, malgrat que aquestes últimes solament podrien actuar en llocs privats que haurien de ser valorats prèviament.
4. La comunicació a la ciutadania general sobre aspectes relatius a la identificació de l'espècie, els nius i els vespers, així com les formes d'actuació; als apicultors pel que fa a la informació sobre sistemes de lluita per pal·liar danys i protocols; i als cossos de protecció per garantir la formació i la informació sobre el reconeixement dels individus, la tipologia de nius i les formes d'intervenció. Per a la comunicació amb la població es va dissenyar un fullet específic.

Cartells per senyalitzar nius actius i no actius de *Vespa velutina*.

Fullet informatiu sobre la Vespa velutina destinat a la ciutadania en general.

Una espècie invasora

La vespa asiàtica (*Vespa velutina nigrithorax*) és una espècie exòtica invasora originària d'Àsia que va ser descoberta per primera vegada a França l'any 2004 i des d'aleshores s'ha anat expandint per Europa.

A Andorra és considerada com a exòtica invasora per la legislació vigent.

Aquesta espècie, que ha arribat suposadament de forma natural a Andorra, és una amenaça per a les explotacions apícoles i altres insectes autòctons, com també les explotacions de producció de fruita.

La picada és molt similar a la d'altres vespes o abelles i per tant les persones al·lèrgiques han de dirigir-se a un centre mèdic. Les persones no al·lèrgiques han de tenir cura en cas de picades múltiples.

Si trobem un niu o vesper no ens hi hem d'aproximar, hem d'avisar el Cos de Banders (148), que protegirà la zona i enretirà el vesper.

148

El Govern emprà les accions necessàries per controlar la seva proliferació i evitar tant com es pugui la colonització del territori per patir els danys que causa.

Més informació a
www.mediambient.ad
www.banders.ad

La vespa asiàtica

(*Vespa velutina*)

Espècie exòtica invasora

Govern d'Andorra

Cicle biològic de l'espècie

El cicle de la vespa asiàtica comença a finals d'hivern, quan la vespa i reina fundadora, després de passar un hivern en estat de latència o diàpauza, s'activa i busca un lloc protegit per construir un niu embrionari, que sol tenir la mida d'un ou de gallina (febrer-març). Es denomina niu embrionari perquè la reina fundadora s'encairiga de les tasques de fer el niu amb fibres de fusta mastegada i pondre les primeres postres de vespes obreres, que a mesura que vagin creixent s'ocuparan de les tasques de recolecció, alimentació, neteja i cura de les larves i construcció d'un vesper més gran sobre el niu embrionari.

Aquest vesper eixamplat, de la mida d'una pilota d'handbol, sobre el niu embrionari s'anomena vesper primari (abril-maig). El niu embrionari i el vesper primari els podem trobar sempre en llocs protegits de les inclemències del temps (sota teulades, armaris, registres de comptadors). Així com el niu embrionari només disposa de la reina fundadora, el vesper primari, amb la reina només dedicada a pondre, ja té vespes obreres que el defensaran i per tant s'ha d'anar amb precaució.

Com que els llocs on se situa el vesper primari no permeten un creixement del niu, generalment les vespes es traslladen gradualment per fer un niu secundari fins que el primari queda abandonat.

El vesper secundari se sol situar en capgades d'arbre a més de 10 metres d'alçada però també se n'ha trobat en matolls, falsos sostres, sotateulades i pilons d'electricitat. Un vesper secundari tindrà vespes obreres i vespes reines.

Aquestes vespes reines són fecundades entre finals de setembre i octubre, i van abandonant el vesper secundari. De les vespes reines fecundades (200-500) en sobreviuran entre l'1 i el 5% per iniciar un niu embrionari l'any següent.

Niu embrionari

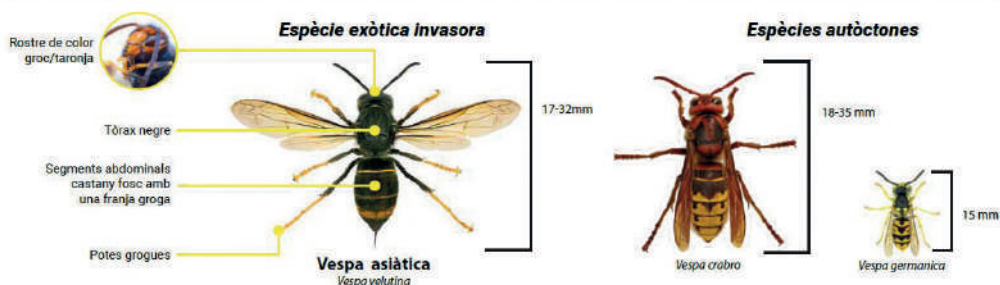

Vesper primari

Vesper secundari

Com reconèixer una vespa asiàtica

El balanç del 2023 s'ha saldat amb nou exemplars capturats (set a Aixovall i dos a Santa Coloma) i sis vespers secundaris retirats (tres d'ells en actiu) per gestors especialitzats (cossos de banders i bombers). Tots ells han estat localitzats a Sant Julià. Pel que fa a la campanya 2024, el Cos de Banders ha retirat dos vespers primaris i cinc de secundaris.

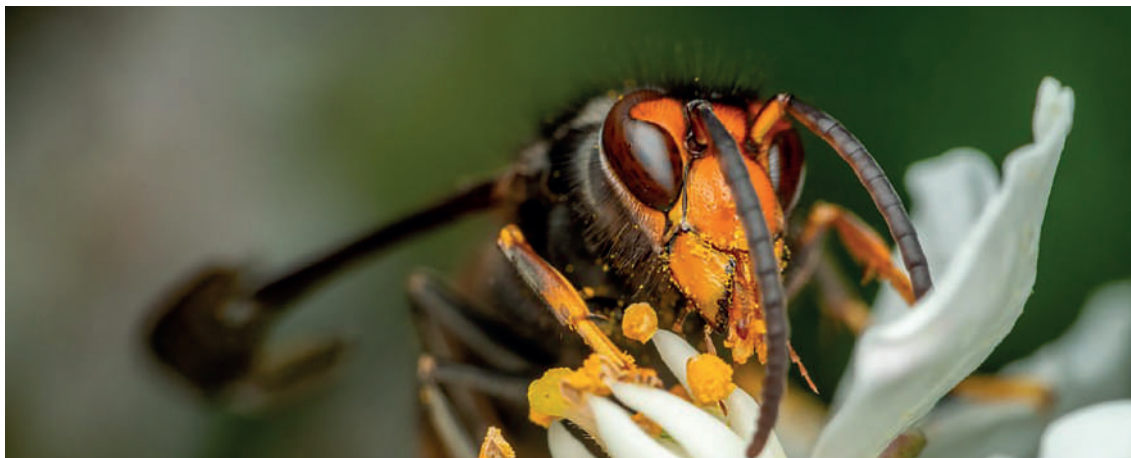
Pel que fa a les mesures orientades a pal·liar els danys causats per la vespa asiàtica a les explotacions apícoles, cal destacar la informació proporcionada pel Departament de Medi Ambient respecte als mètodes més habituals de control físic: arpes elèctriques, morrions de captura i parany Koldo-Belasco. Aquest darrer és el que sembla més efectiu, i així ho va traslladar amb la comunicació enviada el dijous 16 de maig a tots els apicultors amb la mediació de l'Associació, on es donaven claus per a la millora d'aquesta trampa. La informació havia estat facilitada pel Dr. Josep Maria Bas Lay, de la Universitat de Girona, autor, entre altres, de l'estudi «Control de la vespa asiàtica en arnars: millores i alternatives», i a través d'ella es va indicar el millor filat i la forma de construir el parany per fer-lo més efectiu.

Aquesta informació es va completar amb la sessió en línia orientada als apicultors que va organitzar el Departament de Medi Ambient amb el mateix Dr. Josep Maria Bas Lay. Per facilitar la participació, es va convocar els apicultors a l'edifici administratiu de Govern el 10 de juny amb l'objecte de fer una connexió conjunta i mantenir una reunió més dinà-

mica. En la seva exposició va presentar el resultat de l'evolució de la *Vespa velutina* en diferents llocs d'estudi i els bons resultats de captura obtinguts amb la modificació de la trampa de Koldo-Belasco.

La trampa de Koldo-Belasco és la trampa ideada per un apicultor basc per defensar les abelles de la vespa invasora i és una de les més efectives actualment. Està formada per una estructura tubular de malla metàl·lica que es disposa en horitzontal davant de les boques de l'arna. La quadrícula de la reixeta té la mida convenient per permetre el pas de les abelles, però no pas el de les vespes, que són més grans. Sobre aquest tub es disposen després unes obertures perquè entri aquest insecte invasor, al qual s'obliga a desplaçar-se horitzontalment fins a desembocar en unes «xemenieies» situades als extrems que les conviden a pujar fins a quedar atrapades, amb l'ajut d'un embut invertit, a la zona superior de l'estructura.

El treball exposat pel Dr. Josep Maria Bas Lay va recollir el que havia desenvolupat juntament amb un grup important de científics –Cristian Pérez Granados, Jordi Artola, Kilian Sampol, Emili Basols, Narcís Vives, Gerard Bota i Núria Roura Pascual– del Departament de Ciències Ambientals de la Facultat de Ciències de la Universitat de Girona i d'altres entitats, com el Departament d'Ecologia de la Universitat d'Alacant o l'Observatori d'Invertebrats d'Olot, i que ha estat publicat recentment en la prestigiosa revista *Agricultural Research*.

Detall del cap de la vespa asiàtica.

Taula rodona al voltant de les abelles

El 25 d'abril del 2024 es va inaugurar a l'Espai Caldes l'exposició *Des-connectats* de l'artista andorrà Àngel Calvente, que va estar oberta fins al 6 de juliol. En aquesta mostra es va presentar quasi tota l'obra de les darreres sèries fetes per l'artista, a través de les quals plasma la seva visió dels canvis en la comunicació a l'era digital i la desafecció de la humanitat vers el seu entorn, que tracta específicament en la seva sèrie «Abelles».

Al voltant de l'exposició es van idear una sèrie d'activitats amb la finalitat de conscienciar i fer conèixer a la població temes que afecten la societat, com un simposi sota el títol *La comunicació en l'era digital a debat* i una taula rodona sobre *El món de les abelles d'Andorra: coneixements i reptes*.

Va ser el 20 de juny, al mateix Espai Caldes, que Marisa Luna Troya, enginyera tècnica de l'APRA, i Clara Pladevall, investigadora de l'ARI (Andorra

Recerca i Innovació), van presentar conjuntament la taula rodona, que va propiciar un interessant espai de debat on es van tractar els temes següents:

1. El paper de les abelles en la pol·linització.
2. La importància de les abelles per a l'agricultura.
3. L'apicultura a les explotacions agràries andorranes.
4. Les principals causes del descens de la població d'abelles.
5. El repte dels apicultors i l'explotació apícola responsable.
6. L'abella com a bioindicador de la salut mediambiental.
7. L'ajuda als pol·linitzadors.

El plantejament dinàmic de la trobada va ser molt interessant per entendre el repte al qual s'enfronten aquests importants insectes i com podem ajudar a la seva supervivència.

Cartell de l'exposició «Des-connectats» de l'artista Àngel Calvente.

Obra titulada «Abelles» de l'artista Àngel Calvente.

Abelles

Recordo la meua infantesa, quan els meus pares van emigrar d'Espanya a Andorra, als anys seixanta, i l'època escolar, envoltats de natura i prats verds al costat de casa. Me'n recordo també de les estones que passava a la borda de casa Ribot a Engordany cosint les plantes de tabac, i aquella olor característica de la planta acabada de tallar. Temps feliços plens de llibertat quan recorriem les muntanyes i descobríem coves i racons increïbles de les valls d'Andorra, que encara continuen sent una meravella.

Però Andorra creix inexorablement i els edificis ocupen el centre neuràlgic on abans hi havia boscos i on el vincle amb la natura era molt proper.

Puc dir que he vist créixer i evolucionar aquest país, on m'he format com a persona i com a artista. La meua obra ha anat evolucionant amb els anys i, evidentment, ha estat influïda per les experiències de vida, els canvis i els hàbits de la nostra societat.

Crec en l'art compromès, i la motivació del meu treball es basa en la condició humana i com afecta al planeta l'adaptació egoista de la nostra mal anomenada civilització.

Fa anys que treballo en temes diversos sobre l'impacte que provoquen les noves tecnologies en la nostra contemporaneïtat.

Aquest any 2024 vaig tenir l'ocasió i el privilegi de mostrar els meus darrers treballs a l'Espai Caldes del Comú d'Escaldes-Engordany en l'exposició DES-CONNEC-

TATS, magistralment comissariada per la meua amiga Carme Soler, que va convocar un simposi de conferències amb la participació d'il·lustres professors.

DES-CONNECTATS és una mostra on manifesto la meua visió sobre el canvi d'hàbits en la comunicació a l'era digital i la desafecció de la humanitat de l'entorn natural que l'envolta, i ABELLES, que és una de les sèries que forma part de la col·lecció, va ser el tema seleccionat per convocar una taula rodona: «El món de les abelles a Andorra: Coneixements i reptes». Una taula rodona on vam poder intercanviar coneixements sobre l'evolució de la flora i la fauna a Andorra amb Marisa Luna (Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra) i Clara Pladevall (Andorra Innovació i Recerca).

Sembla fora de lloc que la sèrie *Abelles* formi part d'un concepte que es basa en la comunicació i els avenços tecnològics. Doncs bé, al voltant de casa meua, un lloc ple de flors i vegetació, a mig camí entre el centre d'Escaldes-Engordany i el llac d'Engolasters, vaig observar que cada primavera hi havia menys població d'abelles, i que n'hi havia algunes de mortes per terra. L'impacte d'aquesta visió va despertar el meu interès, i vaig començar a treballar en aquesta sèrie amb la intenció de fer la meua aportació des de l'art, amb una mirada crítica, a les conseqüències de la tecnologia en la natura.

Segurament hi ha milers de coses urgents per solucionar al nostre planeta; potser una hauria de ser pensar i actuar sobre la sort de les abelles.

De fet, tots tenim informació sobre el canvi climàtic i els motius de la degeneració del nostre planeta... però si aprofundim en les causes, veurem que hi ha estudis recents que també relacionen l'extinció de les abelles amb les ones electromagnètiques i els senyals dels telèfons mòbils, que funcionen amb freqüències i radiacions magnètiques. Segons un estudi del científic suís del Laboratori de Biotecnologia Cel·lular a l'Escola Politècnica Federal de Lausana (EPFL), Daniel Favre, aquestes ones afecten seriosament l'orientació de les abelles i poden alterar la convivència al rusc, així que aquests camps electromagnètics podrien contribuir a la desaparició de colònies d'aquests insectes.

Hi ha qui atribueix al físic Albert Einstein aquesta afirmació: «Si les abelles desapareguessin del planeta, als

humans només ens quedarien quatre anys de vida». Les abelles han estat cantades, elogiades i posades com a exemple per a la gent, ja que és sabut allò que digué l'etòleg austríac, premi Nobel de Fisiologia i Medi-

cina, el gran Karl von Frisch: «La vida de l'abella és com un pou màgic que, com més se li extreu, més s'omple». Val més tenir cura de la mel com fan les abelles, abans que s'extingeixin... i nosaltres amb elles.

ÀNGEL CALVENTE
Artista pictòric i escultòric

ASSOCIACIÓ DE PAGESOS I RAMADERS D'ANDORRA

Dr. Vilanova núm. 9, edifici Thaïs, 4t D
AD500 Andorra la Vella, Principat d'Andorra
Tel.: +376 829 448 Fax: +376 829 448
pagesos@andorra.ad www.apra.ad